

Jaakkonen Liisa, Pesonen Mirva ja Tohmo Anna

ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA PERHEKUNTOUTUKSESTA

LAB-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomi

Opinnäytetyö 2020

Tiivistelmä

Liisa Jaakkonen, Mirva Pesonen ja Anna Tohmo
Asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutuksesta, 47 sivua, 3 liitettä
LAB-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomikoulutus
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö 2020
Ohjaajat: Lehtori Outi Kokko-Muhonen, LAB-ammattikorkeakoulu, perhekuntoutuksen vastaava ohjaaja Leena Lehtimäki, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutusjaksolta. Tavoitteena oli saada selville, miten perhekuntoutusta toteutetaan, mitkä asiat vaikuttavat palveluun ja miten laatua voidaan kehittää. Yhteistyökumppanimme toimi Eksoten perhetukikeskus, jossa järjestetään perhekuntoutusta. Eksote pyrkii kehittämään toimintaansa asiakaspalautetta ja -kokemuksia sekä kehittämideoita hyödyntäen.

Työ toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tietoa kerättiin perhekuntoutusjaksolla olleen asiakkaan haastattelulla sekä kirjallisuuskatsauksen muodossa. Haastattelu antoi tietoa asiakkaan kokemuksista Eksoten perhekuntoutusjaksolta ja kirjallisuuskatsauksen kautta saatiin kattavasti näkemyksiä perhekuntoutuksesta ja sen vaikuttavuudesta eri tahojen toteuttamana.

Tutkimustulosten mukaan kokemukset perhekuntoutusjaksosta olivat pääosin positiivisia, mutta kehittämiskohteitakin löytyi. Kuntoutusjakson sisältö riippui asiakkaan tarpeista, ja jakson toteutus sekä käytetyt työmenetelmät vaihtelivat järjestäjän mukaan. Voidaankin todeta, että kokemukset perhekuntoutuksesta ovat subjektiivisia eivätkä tällöin ole suoraan verrattavissa toisiinsa.

Asiakaskokemusten perusteella olennaisiksi asioiksi perhekuntoutuksessa nousivat henkilökunnan merkitys, osaaminen ja ammattitaito, koko perheen huomiointi ja osallisuuden vahvistaminen sekä vertaistuki. Asiakkaat toivoivat perhekuntoutusjaksolle selkeitä, ymmärrettäviä ja konkreettisiä tavoitteita. Kehittämisideana nousi asiakasosallisuuden lisääminen ja yhdessä kirjaaminen. Osa asiakkaista koki kuntoutusjakson jälkeisen ajan haasteelliseksi ja toivoi enemmän tukea siirtymävaiheeseen, jotta paluu arkeen sujuisi helpommin. Monet tutkimukset on tehty vanhempien näkökulmaa tarkastellen, joten tulevaisuudessa voisi lasten omiin kokemuksiin perhekuntoutuksesta perehtyä syvällisemmin.

Asiasanat: lapsiperheet, lastensuojelu, perhekuntoutus, asiakaskokemus, perhekuntoutuksen kehittäminen

Abstract

Liisa Jaakkonen, Mirva Pesonen, Anna Tohmo
Customers' Experiences of Intensive Family Preservation Services, 47 pages, 3
appendices
LAB University of Applied Sciences
Health Care and Social Services, Lappeenranta
Degree Programme in Social Services
Bachelor's Thesis 2020
Instructor(s): Ms Outi Kokko-Muhonen, Senior Lecturer, LAB University of Applied Sciences, Ms Leena Lehtimäki, Social Welfare Supervisor, South Karelia Social and Health Care District Eksote

The purpose of the study was to find out customers' experiences of intensive family preservation services. The aim of the study was also to determine the ways to develop and improve the intensive family preservation services. The work was commissioned by South Karelia Social and Health Care District Eksote.

The study was a qualitative research. The information was gathered from literature and by one theme interview. The majority of the data were research of the intensive family preservation services in Finland. The results of the study were categorized in four different topics.

The results of the study show that the experiences of the intensive family preservation services were mainly positive. There were different ways to organize the service and a variety of methods that used. The content depended on the customers' needs. The most essential factors in these services were the meaning of the staff, peer support and involvement of the whole family.

Keywords: Intensive Family Preservation Service, Child Welfare, Customer Experience

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Lapsiperheiden hyvinvointi.....	6
2.1	Palvelujen vaikuttavuus tutkimusten mukaan	7
2.2	LAPE-ohjelma	8
2.3	Eksoten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.....	9
2.4	Peruspalvelut lapsiperheille	10
3	Palvelujärjestelmä ja sitä ohjaavat lait	12
4	Perhekuntoutus lapsiperheen tukena.....	13
4.1	Perhekuntoutuksen historiaa	16
4.2	Perhekuntoutuksen mallintaminen	17
4.3	Eksoten perhetukikeskus	19
4.4	Kelan perhekuntoutus	21
4.5	Kansainvälisiä malleja perhekuntoutuksesta	22
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus.....	24
5.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus	24
5.2	Eettisyys ja luotettavuus	26
6	Tutkimustulokset.....	27
6.1	Perhekuntoutuksen vaikuttavuus ja varhaisen tuen merkitys.....	31
6.2	Perhekuntoutusprosessi	35
6.3	Vertaistuki ja ryhmätoiminnot.....	38
6.4	Asiakkaan osallisuus ja yhteistyö.....	39
6.5	Tulosten tarkastelua.....	42
7	Yhteenveto ja pohdinta	44
7.1	Tavoitteet	45
7.2	Päätulokset	45
7.3	Prosessin arviointi.....	46
	Lähteet.....	48

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje
- Liite 2 Suostumus haastatteluun
- Liite 3 Haastattelun runko

1 Johdanto

Perhekuntoutus on ammattilaisten toteuttamaa perheen arjen tukemista. Kuntoutuksen periaate on toimia tavoitteellisesti perheen kanssa heidän hyvinvointinsa edistämiseksi. Hyvä perhekuntoutus edellyttää yhteistyötä perheen ja ammattilaisten välillä. Perhekuntoutus on tiivistä ja sitä voidaan toteuttaa perheen kodissa tai laitospuolisessa toimintaympäristössä. Se on yhteistyötä perheen, lastensuojelun sekä muiden perheen verkostoon kuuluvien toimijoiden kanssa. Työmuotona perhekuntoutus soveltuu osana lastensuojelun avohuoltoon tai huostaanoton lakkautustyöskentelyyn. (Linnakangas ym. 2013, 302-303, 314.)

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteissä, Eksotessa, toimii perhetukikeskus. Sen perustehtävänä on tukea ja auttaa lapsiperheitä. Perhetukikeskuksella toimii perhekuntoutusosasto, joka on aloittanut toimintansa uusissa tiloissa syksyllä 2018. Perhekuntoutusosaston henkilökunta tilasi tämän opinnäytetyön. Työn tavoitteena oli saada asiakkaiden arvio Eksoten perhekuntoutuksen palvelun laadusta sekä hyödyntää sitä palvelun arvioimisessa ja kehittämisessä. Tärkeää oli saada heillä jo olleiden asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutusjaksosta ja asiakkaiden kokemuksia siitä, miten palvelua voisi kehittää.

Puolen vuoden tutkimusajallamme saimme toteutettua yhden vanhemman haastattelun. Syyt vain yhden haastattelun toteutumiselle olivat meistä riippumattomia. Tässä työssä menetelmänä käytetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Opinnäytetyössämme selvitämme aiemmin tehtyjen tutkimusten ja yhden asiakasperheen haastattelun perusteella asiakkaan kokemuksia Eksoten perhekuntoutuksesta ja ideoita kuntoutusjakson kehittämiseen.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja mielenkiintoa herättävä. Se tukee ammatillista osaamistamme, sillä olemme kaikki valinneet varhaiskasvatuksen opettajan suuntautumisen opinnoissamme ja tämän vuoksi valitsimme perhetyöhön liittyvän aiheen. Aihe on tärkeä myös siksi, että monet yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat perheille haasteita ja perhekuntoutukselle on varmasti tarvetta myös tulevaisuudessa. Ennaltaehkäisevillä toimilla on mahdollisuus lastensuojelussa välttää huostaanottoprosesseilta.

Keskeinen ajatuksemme opinnäytetyössä lähtee lapsiperheestä ja perheiden hyvinvoinnista. Perhekuntoutuksen asiakkaat ovat pääsääntöisesti lastensuojelun asiakkaita. Avaamme työtä ohjaavia lakeja ja perhekuntoutusta käsitteenä. Esittelemme myös kansainvälisiä tutkimuksia perhekuntoutuksesta, perhekuntoutuksen malleista ja kerromme perhekuntoutuksen historiasta.

Opinnäytetyömme aiheeseen liittyviä keskeisiä käsitteitä ovat lapsiperheet, lastensuojelu, perhekuntoutus, asiakaskokemus ja perhekuntoutuksen kehittäminen.

2 Lapsiperheiden hyvinvointi

Lapsiperheiden arki voi olla haasteellista ja arjen sujumuuden takaamiseksi perhe saattaa tarvita monenlaista tukea. Esimerkiksi yhteiskunnalliset olosuhteet heijastuvat perheiden hyvinvointiin ja sosioekonomisen aseman vaikutus lasten ja nuorten elämään on suuri. Sukupolvilta toiselle siirtyvät erilaiset sosiaaliset, ai-neelliset ja kulttuuriset voimavarat. Eriarvoisuuden kaventamisessa on tärkeää taata lapsille parhaat mahdolliset edellytykset kasvulle ja kehitykselle, hyvinvoinnille sekä oppimiselle. Lapsuudessa luodaan perusta aikuisiän hyvinvoinnille. (THL 2019a.) Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista, mutta perheille on tarjottava tarvittavaa apua ja tukea ajoissa ja riittävästi.

Elämän ensihetkillä on erittäin suuri merkitys. Erityisesti varhaislapsuudessa koettut vaikeudet lisäävät myöhempien ongelmien riskiä. Varhainen vuorovaikutus on tärkeää, sillä se muokkaa kehittyvää hermostoa ja sitä kautta vaikuttaa lapsen ajattelutoimintojen ja tunteiden säätelykyvyn kehittymiseen. Ongelmat varhaisessa vuorovaikutuksessa läheisten kanssa ovat yhteydessä muun muassa lasten myöhempään depressio-oireiluun. (THL 2019a.) Perhe on usein voimavara lasten mielenterveyteen liittyvissä ongelmissa, mutta se voi omalla toiminnallaan myös ylläpitää tai lisätä niitä. Jos perheeseen liittyy tekijöitä, jotka eivät tue lapsen psyykkistä hyvinvointia, perheen kanssa työskentely voi olla haasteellista. (Väänänen 2013, 11.)

Erilaiset suojaavat tekijät, kuten myönteiset ihmissuhteet tai onnistumisen kokemukset, voivat turvata kasvua. Lapselle on tärkeää tulla hyväksytyksi ja saada

kokemus kannustavuudesta, keskusteleavasta ja kuuntelevasta ohjauksesta, johdonmukaisuudesta ja myönteisestä asenteesta. Perusturvajärjestelmässä pyritään toteuttamaan lasten tasa-arvoista kohtelua ja sen toteutumista. (THL 2019a.)

2.1 Palvelujen vaikuttavuus tutkimusten mukaan

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtaja, Juhani Eskola, toteaa Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 -tutkimusraportissa, miten 1990-luvun laman aikana lapsiperheiden palveluita leikattiin eri tahojen toimesta. Esimerkiksi neuvoloiden kotikäynteihin sekä lapsiperheiden kotipalveluun kohdistui karsintaa. Peruspalvelujen leikkaamisen takia tarve erilaisiin korvaaviin palveluihin on vastaavasti kasvanut. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 4.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Lapsiperhekysely 2012 -kyselyssä tulosten mukaan myös lapsiperheiden sosiaalipalveluiden saavutettavuudessa on haasteita. Kyselyyn vastanneista lapsiperheistä kotipalvelua oli käyttänyt kolme prosenttia ja lastensuojelun palveluja kuusi prosenttia. Kaikille avoimet palvelut koettiin saatavuudeltaan hyviksi. Näihin palveluihin kuuluu esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola, päivähoido, kouluterveydenhoito sekä lääkäri. Kuitenkin muun muassa lastensuojelusta sekä kasvatus- ja perheneuvoloista saatavaa tukea pidettiin riittämättömimpänä. Yli kolmannes kyselyyn vastanneista vanhemmista ei kokenut saaneensa tarvittavaa tukea näistä palveluista. Tähän saattaa vaikuttaa se, että tuen saamiseen liittyy harkintaa ja tuen tarpeet voivat olla hankalia. Tuloksista ilmeni myös, että vanhempien sosioekonominen asema vaikuttaa palvelun saatavuuteen. Erityisesti yksinhuoltajat ja heikommin toimeentulevat kokivat palvelujen saavutettavuudessa haasteita. He myös vastaavasti pitivät palveluista saamaansa tukea puutteellisena. (Perälä ym. 2014, 229, 232. 234.)

Tuoreen sosiaalialan asiantuntijoille teetetyt Sosiaalibarometri 2019 -tutkimuksen mukaan tukea tarvitsevien lapsiperheiden auttamisessa korostui varhaisen tuen ja ehkäisevän työn merkitys. Koettiin, että erityisesti lapsiperheiden kotipalvelu tulisi palauttaa. Lapsiperheiden palvelujen tulisi olla saatavilla matalalla kynnyksellä sekä niitä tulisi kohdistaa nykyistä enemmän kotiin. Vahvoilla peruspal-

veluilla, kuten neuvolalla, perhesosiaalityöllä ja lastensuojelulla on tärkeä merkitys. Kehitettävää koettiin olevan perhesosiaalityössä sekä ryhmämuotoisessa kuntoutuksessa. Myös palvelujen hidas saatavuus esimerkiksi kriisitilanteissa koettiin ongelmaksi. Henkilöstön lisäämisellä nähtiin olevan suuri merkitys palvelujen vahvistamisessa ja perheiden oikea-aikaisessa, ammattitaitoisessa tukemisessa. Erityisesti lastensuojelussa asiakasperheiden tilannetta auttaisi, jos tukena olisi pitkäkestoisesti sama työntekijä, eikä vaihtuvuutta olisi. (Eronen ym. 2019, 47. 48.)

Aamulehti kirjoittaa 2.7.2019 Etelä-Karjalan olevan positiivinen poikkeus lastensuojelutilastoissa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on pudonnut tällä vuosituhannella 1,1 prosentista 0,8 prosenttiin. Taite osuu vuosituhannen vaihteen aikaan, jolloin Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystoimi on perustettu. Lastensuojelun palvelupäällikkö Raija Kojo kertoo, että Eksoten lastensuojelussa resurssit suunnattiin ehkäiseviin palveluihin ja näin kokonaiskustannukset ovat pysyneet kurissa. Asenteet ja toimintatavat ovat muuttuneet sekä rinnalla on ollut pyrkimys kehittää varhaisen vaiheen palveluja. Kojo kertoo, että lastensuojelun ajattelutapaa on muutettu täysin. Perhetukikeskuksen yhden vastaanotto-osaston koko henkilökunta siirrettiin kotiin tehtävään työhön. Periaatteena oli, että koti on ensisijainen paikka ja avuntarpeeseen vastataan mahdollisimman pian lapsen ja perheen kotona. Näin vanhemmat saivat apua ja tukea kasvatukseen sekä koko perheen positiivisia ominaisuuksia ja vahvuuksia tuettiin. Lapsen läheisverkosto myös kartoitettiin sen tilanteen varalta, että lapsi ei voi asua kotona. (Sainio 2019.)

2.2 LAPE-ohjelma

Terveysten edistäminen, ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat nousseet avainasemaan myös monissa valtakunnallisissa ohjelmissa. Hallituksen kärkihankkeena 2016. 2019 olevan Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE-ohjelman) tavoitteena on luoda lapselle ja nuorelle suotuisa kasvuympäristö sekä tukea koko perheen hyvinvointia. Lapsen etu ja oikeudet, vanhemmuuden tuki sekä perheille annettava oikea-aikainen tuki on nostettu etusijalle. LAPE-

ohjelmaa ohjaavat periaatteet: 1. lapsen oikeudet ja lapsen etu, 2. lapsi- ja perhelähtöisyys, 3. voimavarojen vahvistaminen sekä 4. perheiden monimuotoisuus (THL 2019b).

LAPE-hankkeen kautta Eksotessa on kehitetty ja otettu käyttöön vuonna 2018 virtuaalinen perhekeskus *Perhemetro*. Siinä on koottu kaikki toimijat perhekeskusverkossa. Tarkoituksena on siirtää painopistettä ennaltaehkäisevään toimintaan ja luoda uudenlainen rakenne sekä kehittää sähköistä palvelua. Perhemetrostä asiakkaat saavat tukea ja tietoa perhe-elämäänsä liittyvään tilanteeseen sekä löytävät fyysisesti toimipisteet. Palvelu yhdistää julkiset toimijat, seurakunnat ja järjestöt, yksityiset ja vapaaehtoiset toimijat. Perhemetron tehtävänä on ohjata asiakkaat oikeiden ammattilaisten luokse helposti ja nopeasti. (Eksote 2019a.)

Myös lastensuojelun sosiaalityötä on LAPE-muutosohjelmassa kehitetty ja ammattilaisten osaamista on vahvistettu suhteperustaiseen suuntaan. Toimintamallin nimi on *Systeeminen lastensuojelu* ja sen toiminnassa pyritään kohti vuorovaiikutteisempaa ja kohtaavampaa lastensuojelutyötä. Eksotessa lastensuojelun avohuollon tiimit työskentelevät tämän mallin mukaan. Systeemisen lastensuojelun mallissa hyödynnetään perheterapeuttisia, dialogisia sekä ratkaisukeskeisiä ja narratiivisen terapian oppeja lastensuojelukontekstissa. Malli tarjoaa lastensuojelun sosiaalityön kokonaisvaltaisen kulttuurin muutoksen. (Eksote 2019b, 21. 22).

2.3 Eksoten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Eksote on julkaissut lastensuojelulakiin perustuvan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman, Hyvä ja turvallinen arki lapselle, vuosille 2015. 2018. Suunnitelman päätavoitteisiin kuului muun muassa hyvän vanhemmuuden vahvistaminen sekä ennaltaehkäisevien palveluiden riittävä resursointi. Hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että perhetukikeskuksen yhteydessä toimineen Kotitarulan toiminta on vähentänyt lastensuojelun laitospaikkoja. (Eksote 2014, 4, 6.) Kotitarulan toiminnassa päihdeongelmaisia nuoria on tuettu laitoksen sijaan omassa kasvuympäristössään. Nuoren ongelmiin on pureuduttu yhdessä tämän perheen kanssa kotioloissa. (Varis 2014.)

Hyvinvointisuunnitelmassa korostetaan ennalta ehkäisevien palvelujen merkitystä ja niihin panostusta. Oikeiden ammattilaisten tulisi puuttua mahdollisimman varhain lapsen ja perheen tilanteeseen, mikä on paitsi inhimillisesti edullisinta, myös taloudellisinta. Vaikka vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta, on kuitenkin kunnan velvollisuus turvata lapselle tasapainoinen kasvu ja kehitys, jos tämän hyvinvointi on uhatta vaarantua. Yhdessä sopimalla pyritään turvaamaan lapsen etu. Viranomaisten ja vanhempien yhteistyö on yksi keskeisimpiä keinoja lapsen ja perheen auttamisessa. (Eksote 2014, 10, 13, 18.)

Tuorein lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tehty vuosille 2019. 2022. Suunnitelman nimi on *Yhdessä - tukena arjessa, mukana elämässä*. Suunnitelman päätavoitteena on perheen toimiva arki ja asiakaslähtöinen palvelujärjestelmä. Toimivaan perheen arkeen kuuluu mielen hyvinvointi ja sen tukeminen, vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen sekä hyvinvointitaitojen vahvistaminen. Asiakaslähtöiseen palvelujärjestelmään kuuluu ennalta ehkäisevien palveluiden vahvistaminen, lapsen ja perheen kasvuympäristöön vietävät palvelut, järjestöjen ja seurakuntien roolin vahvistaminen osana palvelujärjestelmää sekä rinnakkaisen työn vahvistaminen. (Eksote 2019b, 5.)

Suunnitelmassa 2019-2022 kerrotaan Eksoten vahvistavan edelleen peruspalveluitaan. Palveluilla tuetaan lasten ja nuorten tervettä kehitystä sekä tunnistetaan ajoissa mahdolliset riskitekijät. Varhaisella hoidolla ja tuella pyritään vähentämään kasvavaa tarvetta erityispalveluissa. Lisätukea on saatavilla lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen. Erityispalvelujen, kuten lastensuojelun tai lasten psykiatrian työntekijät jalkautuvat tarvittaessa asiakastyöhön ja perustason työntekijöiden yhteistyökumppaneiksi. (Eksote 2019 b, 13. 14.)

2.4 Peruspalvelut lapsiperheille

Sosiaali- ja terveydenhuollon lapsiperheiden peruspalveluihin kuuluvat neuvola, varhaiskasvatus, koulu, kotipalvelu ja lapsiperheiden sosiaaliohjaus. Eksoten alueella toimii matalan kynnyksen Lasten ja nuorten talot Imatralla ja Lappeenran-

nassa. Talossa on lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita esim. alkuarviointi, lastensuojelupalvelut, lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä lapsiperheiden kotipalvelu. (Eksote 2019b, 15.)

Hyvinvointineuvola tuottaa äitiys- ja neuvolapalveluita sekä perhesuunnittelua ja ehkäisyneuvontaa. Toiminnan tavoitteena on tarjota asiakkaalle monipuoliset palvelut huomioiden koko perheen tarpeet. Toiminnassa painotetaan varhaista puuttumista ja terveyden edistämistä. (Eksote 2019c, 16.) Neuvolatoiminnasta säädetään terveydenhuoltolaissa 1326/2010. Maksuttomat ja vapaaehtoiset neuvolapalvelut on tarkoitettu lasta odottaville naisille ja perheille sekä alle kouluikäisille lapsille perheineen. Vanhemmuuden tukemiseksi neuvoloissa järjestetään terveystarkastuksia, joissa arvioidaan koko perheen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kanssa. (Neurolat 2019; Terveydenhuoltolaki 1326/2010; Äitiys- ja lastenneuvola 2019.)

Lastenneuvolassa tuetaan vanhempia lapsilähtöisessä kasvatuksessa ja lapsen hyvässä huolenpidossa. Lapsiperheiden erityisen tuen tarpeet pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain ja järjestämään tarvittavaa apua ja tukea. (Lastenneuvola 2019.) Neuvolan terveystarkastuksessa tehdään lapsen ja perheen hyvinvoinnista kokonaisarvio, jossa tuodaan esille vahvuuksia, mahdollisia tuen tarpeita, perheen voimavaroja ja tukiverkostoa. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota lapsen ja vanhempien hyvinvoinnin lisäksi muun muassa vanhemmuuteen ja parisuhteeseen, perheen elinoloihin, mahdollisten sisarusten vointiin ja keskinäiseen suhteeseen. Tarkastuksessa arvioidaan myös, tarvitseeko lapsi ja perhe esimerkiksi moniammatillisen kuntoutusryhmän, erityistyöntekijöiden tai muun perhetyön tukea. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 26, 32.)

Vanhempien kasvatustehtävää tukee ja täydentää myös varhaiskasvatus. Sen tehtävänä on yhdessä vanhempien kanssa edistää lasten kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua, terveyttä, hyvinvointia sekä lapsen oppimista. Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatustalaki (540/2018). Varhaiskasvatus tukee monipuolisesti lapsen edellytyksiä oppia ja edistää elinikäistä oppimista. Lisäksi varhaiskasvatus mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset leikin, liikkumisen, taiteen sekä kulttuuriperintöön perustuvat monipuoliset pedagogiset toiminnot ja oppimiskoke-

mukset. Varhaiskasvatus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä sen tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä. Yhdessä opittujen tietojen ja taitojen tarkoituksena olisi vahvistaa lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassamme. Lisäksi varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä tukea lapsen huoltajia ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Eksote 2019b, 16. 17; Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

3 Palvelujärjestelmä ja sitä ohjaavat lait

Uuden 1.4.2015 voimaan astuneen sosiaalihuoltolain (1301/2014) myötä sosiaalipalvelujen painopiste siirtyi ennaltaehkäiseviin yleisiin palveluihin. Tämä tarkoittaa lastensuojelun osalta sitä, että jotkut aiemmin lastensuojelun piiriin kuuluvat palvelut ovat uuden lain mukaan mahdollista saada sosiaalihuollon kautta. Sosiaalihuoltolain mukaisesti lapsella sekä hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen kehityksen tai terveyden kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Niiden tulee edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön sosiaalista hyvinvointia, toimintakykyä sekä turvallisuutta ja osallisuutta. Kaikissa lasta koskevissa sosiaalihuollon toimissa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain mukainen palvelu on perhetyö eikä siihen vaadita lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalityöntekijät tekevät aina lähtökohtaisesti asiakkaasta palvelutarpeen arvioinnin. Arvioinnissa selvitetään mitä palveluita tarvitaan, onko kyse peruspalveluista vai onko tarvetta lastensuojelun asiakkuuteen. Jos lapsi ja hänen perheensä ovat lastensuojelun asiakkaita, he ovat oikeutettuja saamaan sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tai lastensuojelulain mukaista tehostettua perhetyötä. Perhetyöllä tarkoitetaan asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukemista. Perheen voimavaroja pyritään vahvistamaan ja parantamaan perheenjäsenten vuorovaikutusta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolaissa on määritelty perhetyön tavoitteiksi vanhemmuuden tukeminen ja ohjaus lasten hoidossa ja kasvatuksessa, kodin arjen ja arkirutiinien hallinnassa ohjaaminen, perheen oman toimintakyvyn vahvistaminen, vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä sosiaalisen verkoston laajentaminen ja syrjäytymisen ehkäisy. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Jos palveluntarpeen arvioinnissa todetaan lastensuojelun tarve, tukitoimet tulee järjestää viipymättä. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä, vahvistaa huoltajien kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia, sijaishuoltoon tai huostaanottoon nähden. Tukitoimien on oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä. Jos syystä tai toisesta avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen kannalta tarkoituksenmukaisia, mahdollisia tai riittäviä, on lapsi otettava huostaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmässä toimitaan suunnitelmallisesti ja ennakoitavasti. Sen tehtävä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Laki määrittää, että vanhemmalla on ensisijainen vastuu lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta. Yhteistyö kaikkien tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat lasten ja nuorten sekä heidän perheiden hyvinvointiin on tärkeää. Palvelu ja tuki on toteutettava niin, että lapsi ja perhe siitä eniten hyötyvät. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Perhekuntoutus on kirjattu lastensuojelulakiin avohuollon tukitoimena (36 §). Laki määrittelee perhekuntoutuksen työmuotona lastensuojelun avohuollon työskentelyyn tai huostaanoton lakkautustyöskentelyyn. Tarvittaessa on tehtävä päätös huostassa pidon lakkaamisesta. Koko perheen tukemisella on mahdollista valmistella perheen jälleenyhdistämistä, jolloin tavoitteena on lapsen kotiutus hänen etunsa mukaisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Perhekuntoutuksen ajalta on oikeus saada Kelan maksamaa kuntoutusrahaa. Perhekuntoutus mainitaan myös laissa Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 566/2005.

4 Perhekuntoutus lapsiperheen tukena

Jokainen perhe on erilainen. Erilaiset elämäntilanteet, terveys ja hyvinvointi voivat vaihdella ja toisinaan elämässä saattaa tulla eteen asioita, jolloin ulkopuolinen ohjaus tai erilaiset tukimuodot voivat olla tarpeellisia. Tällaisten haasteiden ja vaikeuksien edessä toivotaan muutosta ja suuntaa parempaan. Lastensuojelussa ja perhekuntoutuksessa muutos on kaiken toiminnan tavoitteena. Kuntoutus-sana

sisältää vision tulevaisuudesta, ratkaisun voimavarojen löytämisestä sekä muutoksesta parempaan. Se voi olla esimerkiksi vanhempien ymmärryksen lisääntyminen lasten ja heidän omasta tilanteestaan tai se voi olla perheen vuorovaikutuksen vahvistaminen. Tieto ja ymmärrys muutoksen tarpeesta voi syntyä jo aiemmin tai viimeistään perhekuntoutuksen aikana. Yleensä ymmärryksen syntymisellä on positiivinen vaikutus jatkotyöskentelylle. (Hietämäki 2016, 30. 31.)

Moniammatilliset työryhmät miettivät aina yksilöllisesti kaikkien perheiden kohdalla kullekin perheelle sopivaa palvelua. Perheen sosiaalityöntekijä on vastuussa päätöksestä. Perhekuntoutus on sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukainen avohuollon sijoitus. Lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Tehostettu perhetyö on myös lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi (Lastensuojelulaki 417/2007). Siinä tuetaan erityisesti vanhemmuutta, ja arkipäivän jaksamista tuetaan eri tavoin opastamalla ja neuvomalla. Tehostettua perhetyötä toteutetaan pääsääntöisesti perheen kotona, ja intensiivijakson aikana perheen luona voidaan käydä jopa päivittäin. (Ihalainen & Kettunen 2016, 111. 112.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelutilaston mukaan vuonna 2018 oli lastensuojelun avohuollon asiakkaina 54883 lasta ja nuorta (THL 2020). Lastensuojelun perhekuntoutuksen ja perhetyön piirissä olevista lapsista ja perheistä ei ole valtakunnallista tilastoa, mutta perhetyön piirissä olevien osuuden on arvioitu olevan 10-40% lastensuojelun avohuollon asiakkaista. (Alatalo ym. 2017, 9.)

Perhekuntoutuksella pyritään vastaamaan asiakkaana olevien lasten ja perheiden laaja-alaisiin tuen tarpeisiin. Asiakkaat voivat ohjautua perhekuntoutuksen palveluun erilaisista syistä, jotka saattavat olla moninaisia. Sellaisia voi esimerkiksi olla vanhemman terveydentila, lapsen omat kehitykselliset erityistarpeet tai vanhemmuuden taitojen puutteet. Perhekuntoutustyö on moniammatillista ja perheen arjessa ongelmat linkittyvät toisiinsa. Päihde- ja mielenterveysongelmat, traumat, somaattiset sairaudet ja kiintymyssuhdehäiriöt sekä muut erilaiset haasteet luovat avun tarvetta. Perhekuntoutusta sekä tehostettua perhetyötä on pidetty vaihtoehtoisena toimenpiteenä lasten sijoituksille. Huostaanoton uhka on

usein jo todellinen niissä tilanteissa, joissa perhekuntoutusta pidetään tarpeellisenä. (Alatalo ym. 2017, 9, 19. 20.)

Perhekuntoutus on tavoitteellista ja intensiivistä kuntoutusta, johon osallistuu koko perhe. Perhekuntoutus saattaa olla se viimeinen avohuollon tukitoimi siinä tilanteessa, jolloin on kokeiltu jo muita tukitoimia, mutta kriteerit huostaanottoon eivät ole vielä täyttyneet. Perhekuntoutus on ympärivuorokautista kuntoutusta laitoksessa. Siinä suunnitellaan tavoitteet yhdessä ja tarjotaan kuntouttavaa toimintaa koko perheelle. Sen tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, kasvatustehtävässä vanhempien tukeminen, perheenjäsenten hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistäminen sekä perheen omien voimavarojen vahvistaminen. (THL 2019c.)

Perhekuntoutus on perheen kokonaisvaltaista kuntoutusta ja yhteistyötä koko perheen kanssa. Sen tavoitteena on lapsikeskeinen suojelu sekä perheen voimaantuminen. Perhekuntoutustoiminnassa erittäin tärkeitä rakennusaineita ovat perheen kunnioitus, vuorovaikutus, lapsen äänen esiin tuominen sekä henkilöstön ammatillinen osaaminen. Työntekijän ja asiakkaan toimivaan vuorovaikutussuhteeseen liittyy vahvasti molemminpuolinen luottamuksellisuus, joka nähdään ehkä työskentelyn tärkeimpänä elementtinä. Olennaisena asiana on myös vanhempien huomioiminen ja osallisuus, jotta he kokevat olevansa osallisina lapsen elämässä ja saavansa välineitä elämäntilanteeseensa. (Linnakangas ym. 2013, 322; Miller & Törrönen 2010, 70.)

Perhekuntoutukseen on kehitelty paljon erilaisia kuntoutusmenetelmiä kuten videoavusteinen vuorovaikutukseen ohjaus, tarinasäveltäminen®, Theraplay®, vanhemmuuden roolikartta®, elämänjana, sukupuu sekä vertaisryhmät. Voimavarasuuntautunut dialogi on niille kaikille yhteistä. Menetelmien avulla vahvistetaan lapsen ja vanhemman välistä myönteistä suhdetta ja autetaan perheenjäseniä yhdessä ja erikseen tunnistamaan omia voimavarojaan. (Pärnä 2010, 49.)

Perhekuntoutus on laaja ja usein kokonaisuutena vaikeasti määriteltävä. Se perustuu pitkälle asiakkaan subjektiivisiin kokemuksiin. Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimuksessa Alatalo ym. (2017) on selvittänyt, että perhekuntoutuksen haasteelliseen määrittelyyn vaikuttaa sen monimuotoisuus ja toimintojen

keskinäisen vertailemisen hankaluus. Perhekuntoutuksen palvelukuvauksessa pitäisi olla kirjattuna selkeästi, mitä palvelussa tehdään ja mihin tavoitteella pyritään. Laadun käsite on subjektiivinen. Laadulla tässä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin vastataan asiakkaan odotuksiin ja perheen vaatimuksiin. Laadukasta lapsikeskeistä suojelua on koko perheen kanssa työskentely. Se tukee lapsen ja vanhemman oman toimijuuden vahvistumista. Tavoitteena on turvallinen ja tasapainoinen arki lapselle ja koko perheelle heidän omassa kodissaan. Toiminnan laadua täytyy arvioida koko ajan kriittisesti. (Alatalo ym. 2017, 10. 11, 19.)

Monitoimijainen perhekuntoutus -käsikirjassa on tuotu esiin perhekuntoutuksen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Niihin kuuluvat tiedon saanti ja kulku, asiakkaan oma motivaatio ja toimintakyky, laaja kokonaisuus (toimijoiden yhteistyö), kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, työntekijän ammattitaito ja soveltuvuus, tiimin moniammatillisuus sekä yksilöllisyyden huomioiminen (kokonaisuuden räätälöinti). (Rantamäki & Mäki-Fossi 2019, 30.)

Kuntien sosiaali- ja terveystieteiden lisäksi perhekuntoutusta järjestävät yksityiset palveluntarjoajat, jotka tuottavat kuntoutusta ostopalveluna. Yksityisiä palveluntarjoajia ovat esimerkiksi usealla paikkakunnalla toimiva Merikratos sekä Turussa ja Uudessakaupungissa toimiva Perhekuntoutuskeskus Lauste, jotka molemmat tarjoavat myös laitospalveluita perhekuntoutusta (Merikratos; Perhekuntoutuskeskus Lauste). Lisäksi Kela järjestää monimuotoista perhekuntoutusta (Vuori ym. 2016, 16).

4.1 Perhekuntoutuksen historiaa

Perhekuntoutuksella viitataan perheiden kuntoutukseen liittyvään toimintaan niin lastensuojelussa kuin terapiatyössä. Lastensuojelussa perhekuntoutus on kehittynyt 1990-luvulta alkaen osana lastensuojelua. (Linnakangas ym. 2013, 302). Nykyään perhekuntoutus toimintana on vakiintunut yhdeksi lastensuojelun avoimuuden työskentelymenetelmäksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistiossa 1993 perhekuntoutuskäsite kuvattiin systemaattisesti. Se oli lastensuojelutyöhön liittyvää ammatillista toiminta-

taa koko perheen kanssa ja sen tavoitteena oli parantaa perheen elämäntilannetta. Muistiossa toiminnan tärkeäksi elementiksi mainittiin ammattilaisten vuorovaikutustaidot. (Pärnä 2010, 43.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitossa otettiin käyttöön perhekuntoutuskäsite vuonna 1994. Se kuvaa kokonaisvaltaista lasten ja nuorten perheiden kanssa tehtävää kuntoutustyötä. Perhekuntoutus-käsitteen avulla haluttiin tuoda esiin uudenlaista lähestymistapaa perheiden kanssa työskentelyyn. Tärkeäksi koettiin kunnioittaa perheen omia arvoja ja periaatteita sekä lapsen ja vanhemman välisen suhteen nostamista vanhempien näkemyksen rinnalle. (Pärnä 2010, 45. 46.)

Vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki määrittelee perhetyön selkeästi ja konkreettisesti. Siinä sanotaan perhetyön olevan sosiaaliohjausta. Perhetyötä annetaan perheen hyvinvoinnin ja voimavarojen vahvistamiseksi sekä perheenjäsenten vuorovaikutuksen parantamiseksi. Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin on laissa lisätty tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

4.2 Perhekuntoutuksen mallintaminen

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa 2016 (Lape) lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen kehittämistavoitteena on ollut vahvistaa työskentelytapoja. Tavoitteena oli tuottaa ehdotus laadukkaasta ja vaikuttavasta lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen toimintamallista. Raportti perustui lastenpsykiatrian ja lastensuojelun asiantuntijoiden ryhmän mallinnustyöhön. Työn tuloksena on ehdotettu uudenlaista tapaa jäsentää lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta. Sen avulla pyritään selkiyttämään lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen palveluiden erityisyyttä verrattuna muihin. (Alatalo ym. 2017, 4.)

Raportissa ehdotetaan, että kaikissa kunnissa otetaan kokeiltavaksi ja kehitettäväksi monitoimijaisen perhetyön malli. Malli on hyvin tarpeellinen vaikuttavuutensa sekä palveluihin käytettyjen kustannusten näkökulmasta. Monitoimijainen perhetyön malli on peruspalveluiden ja erityistason palveluiden voimavaroja koordinoitusti hyödyntävä. Yhteinen perhetyö mahdollistaa sen, että tuki on oikein kohdennettu, oikea-aikaista ja riittävän pitkäkestoista. (Alatalo ym. 2017, 4. 5.)

Raportissa esitellään perhekuntoutuksen jäsentämistä kuuden sisältöelementin avulla. Näitä olivat lasta suojeleva ja lapsikeskeinen sekä lasten, vanhempien ja koko perheen toimijuutta vahvistava ja kuntouttava työskentely. Muita perhetyön keskeisiä elementtejä ovat ryhmän näkemyksen mukaan lapsen ja perheen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointi, konkreettinen apu, ohjaus, läheisten, vertaisten ja yhteisön tuki ja hoito. Näin luodaan yhteiset laatukriteerit sekä konkreettisesti kuvataan palvelu. Asiakasta voi helpottaa vastaanottamaan tukipalvelua, kun hän ymmärtää mitä se pitää sisällään. Yhteinen työskentelysuunnitelma lisää palvelun vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta tarjoten perheelle oikeanlaisen ja riittävän tuen. (Alatalo ym. 2017, 4, 26, 59.)

Seuraavassa esittelemme kolme lopputyötä mallintamiseen liittyen. Hytinmäki-Kallio (2017) on kehittänyt eräässä kunnassa avopalvelutiimin perhekuntoutusta. Työn tuotoksena on syntynyt *SOS-Lapsikylään kansio perhekuntoutusprosessista*. Kansio sisältää perhekuntoutuksen aloitus-, työskentely- ja lopetusvaiheiden kuvaukset. Lisäksi työssä on kooste perhekuntoutustiimin vastuunjaosta sekä luettelo menetelmistä, joita heillä käytetään heidän perhekuntoutuksessaan. (Hytinmäki-Kallio 2017.)

Myös Kuisma ja Pekkala (2019) ovat lopputyönään kehittäneet lastenkotiin perhekuntoutusmallin. Työn nimi on *Se lähtökohta on tietysti ne lapset, jotka tulee*. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää lastensuojelun perhetyötä ja tavoitteena luoda lastenkotiin perhekuntoutuspalvelumalli. Mallissa on noussut tärkeimmiksi teemoiksi arkilähtöisyys, osallisuus ja toimijuus. (Kuisma & Pekkala 2019.)

Korhonen (2018) on tehnyt lopputyönsä, jonka nimi on *Monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen: Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma*. Korhosen kehittämistyön tuotoksena valmistui monitoimijainen perhetyön malli. Työssä mainitaan perhetyön prosessin onnistumisen kannalta tärkeäksi avoin ja arvostava yhteistyö. Myös turvallisuus, osallisuus, lapsi- ja perhekeskeisyys ovat työskentelyn keskiössä. Korhosen mukaan perhetyössä on tärkeää arvostava kohtaaminen ja koko toiminta perustuu luottamukselliseen suhteeseen. Työssä korostuu kuntouttava työote ja se tukee koko perhettä muutokseen. Perheen arviointiin osallistuu

kaikki yhteisessä työskentelyssä olevat tahot ja tietoa täydennetään koko prosessin ajan. Yhdessä työskentely mahdollistaa jatkumon perheen kanssa, että he saavat oikeita palveluita sopivaan aikaan. (Korhonen 2018.)

4.3 Eksoten perhetukikeskus

Eksoten perhetukikeskuksessa Lappeenrannassa toimii saman katon alla useita lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolakiin perustuvia palveluita. Perhekuntoutusosaston lisäksi siellä toimii lastensuojelun päivystys ja vastaanotto, lastensuojelun tehostettu perhetyö, perhehoidon tukitiimi sekä Etelä-Karjalan sosiaalipäivystys. Perhetukikeskus tukee ja auttaa lapsiperheitä takaamaan lapselle turvallisen arjen. Tuki ja apu voi olla esimerkiksi väliaikaista hoitoa ja huolenpitoa tai akuuteissa kriisitilanteissa tukemista. Perhetukikeskuksen työntekijät työskentelevät asiakkaiden kodeissa, lyhytaikaisessa perhehoidossa ja perhetukikeskuksessa. Jokaiselle asiakkaalle laaditaan yhdessä yksilölliset tavoitteet. (Eksote 2019d.)

Haastattelimme perhekuntoutusosaston vastaavaa ohjaajaa Leena Lehtimäkeä. Hän kertoi, että Lappeenrannan kaupunki on järjestänyt perhekuntoutusta aiemmin vastaanottokoti Tarulantuvassa. Uudessa mallissa tällaisenaan toiminta aloitettiin vuonna 2018 syksyllä Eksoten toteuttamana uusissa tiloissa. Toiminta on aikaisempaa laajempaa ja työskentelyssä on monenlaisia vaiheita sekä eri määrä ohjaajia. Toiminnan sisältö riippuu siitä mitä tavoitteita yhdessä sovitaan. Perhetukikeskuksen toiminta on vahvasti lastensuojelun sisällä ja asiakkaaksi tullaan yleensä lastensuojelun sosiaaliohjauksen kautta. (Lehtimäki 2019.)

Perhetukikeskuksen toimintaa pyritään räätälöimään yksilöllisesti jokaisen asiakkaan kohdalla. Kuntoutusjakson pituus on yksilöllinen ja se mietitään aina asiakaskohtaisesti. Jaksoja voi olla suunnitellusti useampia. Jaksolle otetaan mielellään mukaan molemmat vanhemmat, jos siihen on mahdollisuus. Kuntoutukseen voi tulla myös äiti tai isä erikseen lasten kanssa. (Lehtimäki 2019.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee palvelupyynnön, joka menee palveluohjaustiimin kautta. Palveluohjaustiimiin kuuluvat palveluesimies lastensuojelun avopalveluista, heidän tiimivastaava sosiaalityöntekijä, perhetukikeskuksen esimies ja vastaava ohjaaja omasta perhekuntoutustiimistä vastaavana. Palveluohjaustiimiin kuuluu tarvittaessa lisäksi palvelupyynnön tehnyt sosiaalityöntekijä.

Tiimin tapaamisen jälkeen ollaan yhteydessä asianomaiseen sosiaalityöntekijään, jonka kanssa sovitaan kuntoutusjaksosta. Sosiaalityöntekijä on yhteydessä perheeseen, jonka kanssa sovitaan kuntoutusaika. Perhe voi käydä halutessaan tutustumassa paikkaan ennen kuntoutusjakson alkua. (Lehtimäki 2019.)

Perhekuntoutuksessa tehdään vuorotyötä. Työtä tehdään tiimeissä. Joku ohjaajista keskittyy kuitenkin enemmän tiettyyn perheeseen ja pyritään siihen, että sama ohjaaja pääsee mukaan kaikkiin perhettä koskeviin neuvotteluihin (alku-, väli- ja loppuneuvottelut). Työnjako lähtee suunnitelman ja tavoitteiden sisällöstä. Tavoitteet ja sisältö voivat elää jakson aikana, esimerkiksi asetetut alkutavoitteet voivat muuttua, mutta tietyt rakenteet toiminnalla on. Lehtimäki kertoo työn perheen kanssa olevan hyvin tiivistä, kun jaksolla ollaan ympärivuorokautisesti ja se on aina tietynlainen puristus niin perheelle kuin ohjaajillekin. Työ perhekuntoutuksessa on haastavaa, mielenkiintoista ja intensiivisyys tuo siihen oman lisän. (Lehtimäki 2019.)

Haastetta ja kehittämistä tuo se, miten kuntoutusjaksolta saadut hyvät asiat saisi siirrettyä myös perheen kotiin jakson jälkeen. Työskentely sosiaalityöntekijän ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa on tärkeää. Yhteistyötä tehdään mm. päivähoidon ja koulujen kanssa. Tavallista on, että lapsi käy koulussa tai päivähoitossa perheen ollessa kuntoutusjaksolla, mikä voi tuoda haasteita, jos päivähoitopaikka sijaitsee kauempana. Henkilökunta on konkreettisesti mukana, että saadaan perheen arki pyörimään. (Lehtimäki 2019.)

Yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi varhaisen vuorovaikutuksen yksikkö (VVY), neuvola, päihdepalvelut, mielenterveys- ja päihdevastaanotot ja Etelä-Karjalan keskussairaala (kuntoutusjaksolle saapuvalla lapsella voi olla esimerkiksi neurologisia tai fyysisiä tutkimuksia meneillään). Lisäksi perheellä voi käydä perhekuntoutusjakson aikana myös omia vieraita, kuten esimerkiksi isovanhemmat. (Lehtimäki 2019.)

Jakson päätyttyä pidetään loppuneuvottelu, jossa käydään läpi, millainen jakso on ollut ja onko se vastannut perheen tarpeita. Loppuneuvottelussa tehdään suunnitelma siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu ja kirjataan se suunnitelmaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä kartoittaa, mitkä ovat jatkossa perheelle riittävät

palvelut ja tukitoimet. Palveluita tuodaan mahdollisesti kotiin, esimerkiksi tehostettua perhetyötä. Toive ja lähtökohta on, että perhe palaa kotiin voimaantuneempana ja vahvistuneempana. Perheellä on myös mahdollisuus tulla perhekuntoutukseen myöhemmin uudelleen, jos tarve niin vaatii. Koska kyseessä on avohuollon tukitoimi, asiakasta ei voida pakottaa jatkamaan, vaikka nähtäisi, että tarvetta olisi. (Lehtimäki 2019.)

4.4 Kelan perhekuntoutus

Kansaneläkelaitos Kelan tehtävänä on täydentää suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää. Vuodesta 2010 alkaen Kela on kehittänyt monimuotoista perhekuntoutusta perheille. (Vuori ym. 2016, 16.) Yksi suuri Kelan hanke on ollut LAKU-hanke 2012. 2018, jossa arvioitiin joustavaa ja monimuotoista perhekuntoutusmallia, sen toteuttamista ja soveltuvuutta. Kohderyhmänä oli 5. 12-vuotiaat lapset perheineen. Lapsilla oli diagnosoitu neuropsykiatrinen häiriö ja mahdollisesti samanaikaisesti muita psykiatrisia häiriöitä. Alle kouluikäisillä lapsilla saattoi olla lisäksi käytöksessä ja tunne-elämän taidoissa häiriöitä. Kuntoutusprosessiin kuului perhetapaamisia, lapsen yksilötapaamisia sekä kuntoutusviikonloppuja. (Vuori ym. 2018, 6, 9, 27.)

Kehittämishankkeen tavoitteisiin kuului lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä arjen sujuminen kodissa, päiväkodissa, koulussa ja kaveripiirissä. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteisiin sisältyi elämänhallintaa sekä lapsiperheen arjen toimintakyvyn edistämistä. Yhtenä hankkeen tavoitteena oli myös Kelan roolin täsmentäminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon lapsiperhepalveluja. (Vuori ym. 2018, 22.)

Huoltajat kokivat kuntoutusten auttaneen lapsen tunne-elämän haasteisiin, itsetuntoon ja käytösongelmiin liittyvissä kasvun ja kehityksen haasteissa. He kokivat myös oppineensa tunnistamaan paremmin lapsensa voimavaroja ja saaneensa tiedollista tukea. Osa huoltajista koki oppineensa suhtautumaan lapseensa uudella tavalla, mikä oli tuonut muutosta arkeen. Luottamuksellisella hoitosuhteella ja työntekijöiden myönteisellä suhtautumisella perheen asioihin oli osalle huoltajista merkittävä vaikutus minäkuvaan. Vertaistuella koettiin myös olevan merki-

tystä, minkä vuoksi kuntoutusviikonloppuja toivottiin enemmän, sillä ne mahdollistivat vertaistuen. Osa huoltajista olisi toivonut tapaamisien järjestämistä tiiviimmin, sekä lisäksi osa kaipasi keskustelujen sijaan enemmän konkreettisia neuvoja ja harjoitteita. Lisäarvoa perhekuntoutukseen antoi huoltajien mielestä mm. perhelähtöisyys, kaikkien perheenjäsenten huomioiminen ja kuntoutuksen ratkaisukeskeisyys, yhdessä pyrittiin löytämään arkeen myönteisesti vaikuttavia keinoja. Työntekijöiden pysyvyyttä pidettiin tärkeänä. (Vuori ym. 2018, 45. 49.)

4.5 Kansainvälisiä malleja perhekuntoutuksesta

Kansainvälisten tutkimusten mukaan perhekuntoutusta, *Intensive Family Preservation Service* (IFPS), on toteutettu lukuisissa eri maissa, kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa, Iso-Britanniassa, Australiassa sekä Belgiassa ja Alankomaissa. Perhekuntoutuksesta on luotu erilaisia toimintamalleja, kuten *Families First ja Home-based Family Preservation*, ja useat niistä perustuvat *Homebuilders model -malliin*. Tutkimuksissa tuodaan esille ajatus siitä, että perheet ovat motivoituneempia muuttamaan ja oppimaan uutta käytösmallia kriisin aikana. Tämän vuoksi on olennaista, että perhekuntoutus voi alkaa nopeasti silloin, kun perheellä on alkanut jokin kriisitilanne. Tärkeää olisi myös, että työntekijöillä ei olisi liikaa asiakkaita samanaikaisesti, jotta he pystyisivät tarjoamaan joustavaa ja intensiivistä tukea. (What Works for Children's Social Care 2018.)

Yhdysvaltalaisen The Institute for Family Development -järjestön *Homebuilders®*-mallia on toteutettu jo vuodesta 1974 lähtien ja monet nykyisin käytössä olevat perhekuntoutuksessa käytetyt toimintamallit perustuvat tähän. *Homebuilders®* tarjoaa tukea ja ohjausta perheille, joissa lapsi oli välittömän sijoituksen tarpeessa. Malli tarjoaa intensiivistä ohjausta kodin kriisitilanteeseen ja neuvontaa elämäntaitoihin. Terapeutit käyttävät erilaisia työmenetelmiä, kuten kognitiivis- behavioraalista terapiaa, motivoivaa haastattelua sekä taitojen kehittämistä. He ohjaavat asiakkaita myös arjen perustaidoissa ja auttavat muiden palveluiden saamisessa. Mallin avulla on saatu vähennettyä sijoitusten määrää kodin ulkopuolelle. (The Institute for Family Development 2019.)

Euroopassa mallia on toteutettu nimellä *Families First*. Mallia on toteutettu myös Suomessa, vuosina 2002. 2009 Rovaniemellä ja Helsingissä sovellettiin *Homebuilders®*-ohjelmaan perustuvaa kriisiperhetyömallia. Työskentely perustui siihen, että yhdessä pyrittiin ottamaan käyttöön uusia toiminta- ja käytösmaalleja, joita harjoiteltiin työntekijöiden tuella. Kaikissa kriisiperhetyöjaksolle osallistuneissa perheissä tapahtui muutoksia, mm. perheen vuorovaikutuksen ja arjen hallinnan paranemista. Lisäksi perheen viranomaispelko väheni tai hävisi. Erityisesti monet äidit kokivat voimaantuneensa ja usko itseen kasvoi. Vaikka tulokset mallin toteuttamisesta olivat hyvät (vuosittain autettiin noin 50 perhettä ja 100 lasta), rahoitus kuitenkin lakkautettiin ja kriisitiimien toiminta loppui vuonna 2009. (Niemi 2011, 4. 5, 7, 25. 26, 31. 32.)

Child & Family Social Work -lehdessä julkaistiin vuonna 2014 artikkeli *Helping families where parents misuse drugs or alcohol? A mixed methods comparative evaluation of an intensive family preservation service*. Artikkelissa esitellään Iso-Britanniassa perhekuntoutukseen liittyvä ohjelma *Option 2*, jota sovelletaan erityisesti perheisiin, joissa on vakava lastensuojeluun liittyvä huoli ja joihin liittyy vanhempien päihteiden väärinkäyttöä. Tutkimukset osoittavat ohjelman vähentäneen lasten huostaanottoja ja täten vähentänyt myös taloudellisia kuluja. Esille tuodussa tutkimuksessa selvitettiin vanhempien näkemyksiä *Option 2*-ohjelmaan ja siitä saatuja vaikutuksia heidän hyvinvointiinsa. Ohjelmasta nousi esille kolme pääasiaa: 1. työntekijät saivat perheet pääosin sitoutumaan ohjelmaan hyvin, 2. vanhempien itsevarmuuden ja -luottamuksen kasvu, mikä vahvisti uskoa muutokseen sekä 3. ohjelman avulla saatiin luotua toimiva työmalli. (Forrester ym. 2014, 65, 67, 72.)

Vanhemmuutta ja perhettä tukevia ohjelmia ja hankkeita on 2010-luvulla toteutettu runsaasti eri puolilla maailmaa. Tässä työssä aiemmin mainittujen lisäksi esimerkiksi Espanjassa on positiivista vanhemmuutta tukemaan ollut useita hankkeita, kuten *Family Competence Programme, Training and Family Support Programme* sekä *Building Everyday* (Torío ym. 2015, 173).

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää perhekuntoutuksen asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutusjaksolta. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella asiakkaan näkökulmasta perhekuntoutus palvelua kokonaisuutena ja selvittää asiakkaiden kehittämisehdotuksia palvelun laadusta.

5.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöhömmme liittyvät tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten osallistujat ovat kokeneet perhekuntoutuksen?
2. Perhekuntoutuksen antama tuki perheelle?
3. Millä tavoin osallistujat kehittäisivät perhekuntoutusta?

Opinnäytetyömme on laadullinen eli *kvalitatiivinen tutkimus*. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkittavan ilmiön syvällinen ymmärtäminen. Sen avulla pyritään selvittämään, mistä ilmiössä on kyse, kun ilmiöstä halutaan hyvä kuvaus. (Kananen 2017, 32. 33, 35.) Haastattelumenetelmällä saimme toteutettua vain yhden asiakkaan haastattelun puolen vuoden tutkimusajallamme. Näin ollen päätimme toteuttaa opinnäytetyötutkimuksemme tämän haastattelun sekä laajemman kirjallisuuskatsauksen avulla.

Yhteistyökumppanimme toimii Eksoten perhetukikeskus, joka tilasi meiltä tämän työn. Perhekuntoutusosaston toiminnasta haluttiin heiltä jo olleiden asiakkaiden kokemuksia, palautetta ja toiminnan kehittämiseen liittyviä ideoita. Haastattelimme myös perhekuntoutuksen vastaavaa ohjaajaa Leena Lehtimäkeä, joka kertoi omasta näkökulmastaan heidän osastonsa toiminnasta ja työn haasteista sekä kehittämisideoista.

Perhekuntoutusosaston työntekijät ottivat yhteyttä perheisiin ja kertoivat opinnäytetyöstämme. Perheille lähetettiin saatekirje (Liite 1), suostumus haastatteluun -lomake (Liite 2) sekä haastattelukysymykset (Liite 3). Perhekuntoutusosaston työntekijät sopivat perheen kanssa yhteisen sopivan ajan, jolloin haastattelu toteutettiin. Meillä opiskelijoilla ei ollut lainkaan asiakkaiden yhteystietoja. Saimme toteutettua yhden haastattelun. Haastattelujen määrän jäädessä yhteen, päätimme

keskittyä työssämme enemmän jo aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Kuljetamme tästä haastattelusta nousseita asioita työssämme kirjallisuuskatsauksen rinnalla.

Haastattelussa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Sen teemoiksi valittiin osallistujien kokemukset perhekuntoutuksesta, perhekuntoutuksen antama tuki perheelle ja asiakkaiden kehittämis ehdotukset. Teemahaastattelun tuloksena saatiin tutkittavaa ilmiötä avaavaa aineistoa. Haastateltavan vastaukset kertoivat hänen kokemastaan todellisuudesta ja esille tuodut asiat olivat hänelle merkityksellisiä. (Kananen 2017, 105.) Haastattelu nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroitiin eli kirjoitettiin kirjalliseen muotoon. Haastattelutilanteissa aktiivinen kuuntelu ja läsnäolo olivat merkittävässä roolissa.

Työhömme liittyy oleellisena osana kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka avulla on perehdytty aiheesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin. Tässä katsauksessa tuodaan esille, miten ja millaisista näkökulmista aihetta on aiemmin tutkittu. Tämän avulla etsitään vastausta tutkimuskysymyksiin ja hahmotetaan opinnäytetyön aihepiirin kokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 138; Jyväskylän ammattikorkeakoulu.)

Tavoitteenamme oli koota mahdollisimman laajasti tutkimuksia, jotka selvittivät asiakaskokemusta perhekuntoutuksesta ja sen kehittämis ehdotuksia. Kartoitimme perhekuntoutustutkimuksia koskevia ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä, pro gradu -tutkielmia sekä väitöskirjoja. Lisäksi perehdyimme perhekuntoutuksesta kertovaan kirjallisuuteen sekä myös kansainvälisiin tutkimuksiin ja artikkeleihin. Pyrimme työssämme hyödyntämään mahdollisimman uusia tutkimuksia, minkä vuoksi rajasimme lähteemme vuosina 2010. 2020 julkaistuihin aineistoihin.

Haimme aineistoja muun muassa Theseus-opinnäytetyötietokannasta YAMK-töitä, yliopistojen omista kokoelmätietokannoista sekä LUT-tiedekirjastosta. Käytämiämme hakusanoja ja niiden yhdistelmiä olivat esimerkiksi perhekuntoutus, lapsiperheet ja perhekuntoutus, lastensuojelu ja perhekuntoutus sekä perhekuntoutus ja asiakaskokemus. Kansainvälisiä aineistoja etsimme LUT-tiedekirjaston kansainvälisten tietokantojen avulla, kuten EBSCO Host Academic Search Elite sekä Emerald Journals. Hakusanoina ja hakusanayhdistelminä käytimme muun

muassa family and preservation and services, intensive and family and preservation and services, child and preservation and service, family and child and therapy sekä child and welfare.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys pitää sisällään aiempien tutkimusten huomioon ottamiseen ja niille kuuluvan arvon säilyttämisen, joka on tehty raportoinnissa lähdemerkintöjen kautta näkyväksi. Tarkka dokumentaatio käytetyistä tutkimusaineistoista ja -menetelmistä on tärkeää ja se, että lähdeviitteet ovat oikeaoppisesti kirjattu. (Kananen 2015, 353). Tässä opinnäytetyössämme pyrimme toimimaan hyvien tieteellisten käytänteiden mukaan edeten suunnitelmallisesti, kunnioittaen aiempien tutkimusten tuloksia sekä huolehtimalla selkeästä ja tarkasta raportoinnista. Raportissamme on pyritty kirjoittamaan se mitä on tehty ja miten on päädytty tuloksiin ja johtopäätöksiin. Luotettavuutta lisättiin haastattelulla, jonka vastaukset kulkevat työssämme muiden tutkimusten rinnalla.

Vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus sitovat meitä. Haastattelukysymykset oli hyväksytetty työelämän ohjaajan kanssa ja haastatteluun suostuminen oli vapaaehtoista. Haastattelukysymykset näytettiin perheille etukäteen. Haastattelu toteutettiin perheen toivomassa paikassa, joka oli turvallinen ja häiriötön. Asiakkaat kohdattiin kunnioittavasti ja hienotunteisesti. Haastattelun jälkeen varmistettiin vielä haastateltavilta, että he antavat aineiston käyttöömme, tietoisena sen sisällöstä. Tallennettu haastatteluaineisto tuhottiin asianmukaisella tavalla, kun opinnäytetyö oli valmis. Haastatteluja varten tarvittiin tutkimuslupa sekä puoltava lausunto Eksoten eettiseltä työryhmältä. Työryhmän tehtävänä on antaa lausunto tutkimuksista, jotka kohdistuvat asiakkaisiin/potilaisiin ja ovat aihepiiriltään erityisen arkaluontoisia. (Eksote 2019e).

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalitutkimustyön aikakauslehti Januksessa julkaistussa artikkelissa *Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa . Eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus* on tuotu esille perheaiheisiin haastattelututkimuksiin liittyviä haasteita. Yksi tutkimuksiin vaikuttava seikka on haastateltavien löytäminen, mikä voi olla hankalaa ja aikaa vievää. Haastatteluista saatetaan kieltäytyä, jos sen aiheita pidetään vaikeana. (Hämäläinen ym.

2014, 53, 56.) Törmäsimme myös itse omassa tutkimustyössämme tähän haasteeseen, sillä alun perin tavoitteenamme oli saada tehtyä useampi haastattelu, mutta lopulta niiden määrä jäi yhteen. Tämän vuoksi tutkimuksemme pääpaino siirtyi kirjallisuuskatsaukseen, jonka tuloksia peilaamme tehtyyn haastatteluun.

6 Tutkimustulokset

Perhekuntoutusta on tutkittu viime vuosina enenevässä määrin. Kuntoutuksen onnistumiseen ja laatuun vaikuttaa asiakkaan oma asennoituminen sekä sitoutuminen työhön. Perhekuntoutuksessa laadun käsite on subjektiivinen. Se liittyy hyvin järjestettyyn palveluun ja sillä tarkoitetaan koko sitä järjestelmää, joka saa lopputuloksen aikaan. Perhekuntoutukseen asiakkuuteen vaikuttaa moni asia esim. työskentelyn tavoite; vahvistetaanko perheen voimavaroja siten, että vältetään esimerkiksi huostaanotolta vai onko tavoitteena perheen jälleenyhdistäminen niin, että sijoituksessa oleva lapsi pystyisi palaamaan kotiin.

Esittelemme aiemmat perhekuntoutustutkimukset ja kerromme haastateltavan asiakkaan kokemuksia Eksoten perhekuntoutuksesta. Tekstiin on lisätty kursivoilla suoria lainauksia tekemästämme haastattelusta. Käyttämässämme lähteissä (Taulukko 1.) on mukana laadullisia tutkimuksia, joissa oli paljon samankaltaisuuksia ja olemme otsikoineet perhekuntoutuksen kehittämistä koskevat aiheet eri otsikkojen alle seuraavasti:

- perhekuntoutuksen vaikuttavuus ja varhaisen tuen merkitys
- perhekuntoutusprosessi
- vertaistuki ja ryhmätoiminnot
- asiakkaan osallisuus ja yhteistyö

Tekijä ja työn nimi	Työn tarkoitus	Menetelmät	Paikka / aika
Alatalo: +Tulee sellainen olo, että hallitsee itse omaa elämäänsä+ Varhaisen tuen perhetyön prosessiarviointi asiakaspalautteesta.	Tarkoituksena oli saada tietoa, kuinka perhetyön toteuttamisessa on onnistuttu Varhaisen tuen perhetyön asiakkuudessa olleilta vanhemmilta.	Asiakaspalautekysely.	Laurea-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2014.

Honkaranta & Kauppinen: Vanhempain ryhmästä voimaa	Työn tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa vertais-toimintana vanhempainryhmä perhetukikeskuksen nuorten osastolle.	Kehittävä arviointi. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia, kyselylomaketta, ryhmähaastattelua sekä reflektiota.	Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Laurea-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2012.
Ingberg: Perhekuntoutuksen asiakaspalautelomakkeen kehittäminen asiakaslähtöisen palvelun laatumittariksi. Asiakas palvelun laadun arvioijana.	Työn tavoitteena oli saada lastensuojelun asiakkaan arvio perhekuntoutuksen palvelun laadusta ja hyödyntää sitä pitkäjänteisessä palvelun arvioimisessa ja kehittämisessä.	Tutkimuksellinen kehittämisselitys. Arviointilomakkeiden esitestaus lapsilla ja nuorilla sekä näiden vanhemmilla.	Metropolia ammattikorkeakoulu, YAMK, 2017.
Junes: Perhekuntoutus päiväryhmätoimintana	Riihimäen perhekuntoutuksen päiväryhmätoiminnan kehittäminen. Tavoitteena oli luoda selkeä toimintamalli ja vakiinnuttaa se teemoineen käytäntöön ja kysyä haastatteluiden avulla vanhempien ajatuksia ja kokemuksia toiminnasta.	Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena. Kehittämishankkeessa käytettiin tiedonhankintamenetelminä teemahaastattelua ja havainnointia.	Lahden ammattikorkeakoulu, YAMK 2013.
Kainulainen: Yhdessä oivaltaan. Puhtilan perhekuntoutus.	Toimintatutkimus, jonka raportoinnin avulla perhekuntoutuspalvelun sisältö, toimintatavat ja -menetelmät tulivat näkyviksi.	Havainnoinnin, asiakkaiden palautelomakkeiden ja perhekuntoutustyöryhmän kirjoituksilla tulivat esille toimivat, vaikuttavat ja kehitettävät elementit perhekuntoutustyössä.	Lahden ammattikorkeakoulu, YAMK, 2013.
Kettunen: Perhekuntoutuksen kriittiset tekijät ja kehittämiskohteet asiakkaiden näkökulmasta.	Perhekuntoutuksen toiminnan tarkasteleminen ja selvittäminen millaista asiakaspalautetta on annettu ja minkälaisia kriittisiä tekijöitä, jännitteitä ja ristiriitoja niiden kautta on mahdollista tunnistaa.	Työntekijöiden haastattelut sekä asiakaspalautteiden (ryhmäkeskustelut, asiakaspalautelomakkeet) analysointi sisällönanalyysillä.	Tampereen yliopisto, pro gradu, 2018.
Koskivirta: Oulun kaupungin ympärivuorokautisen perhekuntoutuksen toimintamallin arviointi ja kehittäminen.	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia ja toiveita laitosmuotoisesta perhekuntoutuksesta.	Tutkimus- ja kehittämisselityksen aineistona oli asiakaspalautelomakkeet, jotka analysoitiin aineistolähtöisesti.	Oulun ammattikorkeakoulu, YAMK, 2014.
Kupari: Mikä motivoi perhettä laitosperhekuntoutus työskentelyyn.	Kehittämistyön tarkoituksena selvittää mikä saa perheen siirtymään laitoskuntoutukseen ja mikä perhettä on motivoinut.	Asiakkaiden ja perhekuntoutuksen työntekijöiden haastattelut.	Laurea-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2018.
Laitinen: Ruusun viisi ensimmäistä vuotta. Ruusun perhekuntoutuksen osallistuneiden perheiden kokemuk-	Tavoitteena oli tuottaa tietoa, miten perheet ovat kokeneet perhekuntoutusjakson ja kuinka he ovat kokeneet jakson vaikutukset oman perheensä arjessa.	Kyselylomakkeet lähetettiin asiakkaille postitse.	Jyväskylän ammattikorkeakoulu, YAMK, 2017.

sia kuntoutusjak- sosta ja sen vaiku- tuksista.			
Laurikainen: Perhekuntoutuksen hyödyt asiakkaille ja kuntoutuksen jälkeen tapahtuvan työskentelyn arvioin- tia	Työn tarkoituksena oli ku- vata lastensuojelun sosi- aalityöntekijöiden näke- myksiä laitospuolisen perhekuntoutuksen hyö- dyistä asiakasperheille ja arvioida kuntoutuksen jäl- keen tapahtuvaa työsken- telyä.	Laadullinen arviointitut- kimus, sosiaalityönteki- jöiden ryhmähaastattelu.	Laurea- ammattikor- keakoulu, YAMK, 2014.
Linnakangas & Lehtoranta: Psyykkisesti oireile- vien lasten ja nuorten perhekuntoutus.	Kelan 5-25-vuotiaiden las- ten ja nuorten psykiatrisen kehittämishankkeen to- teuttamista ja tuloksia.	Arviointitutkimus.	Lapin yliopisto ja Kuntoutus- säätiö, 2011.
Lumme: Asiakasosallisuuden kehittäminen.	Asiakkaan osallisuuden vahvistaminen asiakas- prosesseissa ja työnteki- jöiden ymmärryksen lisää- minen sekä asenteisiin vaikuttaminen asiakas- osallisuuden osalta.	Kehittämisen ja tiedon- hankintamenetelminä käytettiin palaveri- ja työpajatyöskentelyä, dialogista keskustelua, teemahaastattelua sekä arvioinnin tukena SWOT -analyysia.	Turun ammattikor- keakoulu, YAMK, 2019.
Markkanen: Kaiken on lähdettävä lap- sista . Lapsen etu lastensuojelullisessa perhekuntoutuk- sessa.	Lapsen edun tekeminen näkyväksi perhetukikes- kuksen lastensuojelullis- essa perhekuntoutuk- sessa.	Tutkimuksellinen kehit- tämistyö, jonka aineisto kerättiin sähköisellä ky- selyllä asiakastyötä te- keviltä työntekijöiltä.	Metropolia ammattikor- keakoulu, YAMK, 2017.
Mattila: Ensimmäistä kertaa näiden vuosi- en aikana mulle tuli sellainen olo, täällä on ihmisiä, jotka nä- kee tämän": perhe- kuntoutus vanhem- pien kokemana.	Perheiden kokemuksia kuntoutusjaksosta van- hempien kertomana.	Kvalitatiivinen tutkielma. Teemahaastattelut asi- akkaille.	Tampereen yliopisto, pro gradu, 2017.
Niemelä: Moniammatillinen työryhmäperhekun- toutuksen osaamista kehittämässä.	Osaamisen jakaminen ja kehittäminen perhekun- toutusyksikkö Perhe pir- teillä.	Kehittämistyö, jossa käytettiin työntekijöitä osallistavia kehittämisen- menetelmiä. Tutkimusai- neisto kerättiin palaute ja kyselylomakkeilla.	Jyväskylän ammattikor- keakoulu, YAMK, 2016.
Oinonen & Salin: Toivoa tulevaisuu- teen. Lapsi- ja perhe- palvelukeskus Ruu- sun laatulupauksen teemojen merkityk- sen kartoittaminen ja perhearviointimenet- elmän tuotteistami- nen.	Tarkoituksena lisätä per- heen kokonaisvaltaista huomioimista sekä voima- varakeskeistä näkökul- maa perhetyössä, lasta unohtamatta.	Laadullinen tutkimus, teemahaastattelut työn- tekijöille sekä palvelu- alueen esimiehille.	Jyväskylän ammattikor- keakoulu, YAMK, 2016.
Paju: Laadukasta perhekuntoutusta? Perhekuntoutuksen laatu vanhempien kokemana.	Tutkimuksen aiheena on lastensuojelun perhekun- toutus ja asiakkaiden ko- kemus sen laadusta.	Laadullinen arviointitut- kimus, puolistrukturoidut haastattelulomakkeet vanhemmille. Kolmivai- heiset haastattelut.	Turun yliopisto, pro gradu, 2016.

Pakkala & Sokkanen: Kontrollia ja mahdollisuuksia: työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden näkemyksiä perhekuntoutusyksilön toiminnasta.	Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä tietoa eri tahojen näkemyksistä perhekuntoutusyksikön toiminnasta.	Kvalitatiivinen tapaustutkimus. Teemahaastattelut perhekuntoutusyksikön työntekijöille, lastensuojelun sosiaalityöntekijöille sekä asiakkaille.	Laurea-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2015.
Pulkinen: Osallistava kirjaaminen perhekuntoutuksen menetelmäksi.	Opinnäytetyön tarkoituksena oli siirtää osallistava kirjaaminen-menetelmä käytäntöön tavoitteellisesti ja suunnitellusti, käytännön työelämää tukien.	Tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka lähestymistapana on tapaustutkimus.	Savonia-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2019.
Rautio: Perhekuntoutuksen valikoituminen lastensuojelun avohuollon tukitoimena.	Hankkeen tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa perhekuntoutuksen merkityksestä ja vaikutuksesta lasten huostaanottojen vähentäjänä.	Työntekijöiden ryhmähaastattelut.	Laurea-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2016.
Simola: Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi. Vaikuttavan perhekuntoutuksen tulokset, edellytykset ja mekanismi.	Työssä perehdyttiin perhekuntoutuksen sisältöön, mikä tekee perhekuntoutuksesta vaikuttavaa ja mitä edellytyksiä vaikuttavalla perhekuntoutuksella on.	Asiakasperheiden haastattelut, perhekuntoutusyksikön tuottamat asiakasasiakirjat sekä henkilöstön kanssa järjestystä työpajasta saatu aineisto.	Itä-Suomen yliopisto, pro gradu, 2018.
Sipiläinen & Tähtinen: Kohti asiakaslähtoisempää lastensuojelutyötä. Intervallimallikuntoutusmalleja sosiaali- ja terveyspalveluissa.	Työn tavoitteena oli kehittää lastensuojelun avohuollon tukitoimia asiakaslähtoisemmäksi.	Teemahaastattelut asiakkaiden kokemuksista lastensuojelun perheyöstä ja perhekuntoutuksesta	Diakonia-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2018.
Tenhola: Mielenterveyttä tukevan ryhmämallin kehittäminen perhekuntoutuksen vanhemmille.	Lyhytkestoisen ryhmätöinnin kehittäminen perhekuntoutuskeskuksen asiakkaana oleville vanhemmille.	Työntekijöiltä kerättiin tietoa SWOT-analyysin ja kyselyn avulla. Vanhempien ryhmätöinnin havainnointi, haastattelut sekä kirjallinen palaute.	Diakonia-ammattikorkeakoulu, YAMK, 2012.
Toivonen: Lapsi mukaan päätöksen tekoon.	Työn tarkoituksena oli kehittää perhekuntoutuksen työkäytäntöjä.	Kehittämistyö toteutettiin käyttäen toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Teemahaastatteluja, työpajoja, learning cafe -menetelmä.	Metropolia ammattikorkeakoulu, YAMK, 2019.
Virtanen: Perhekuntoutuksen vaikutukset ja vaikuttavat tekijät asiakkaiden ja työntekijöiden kertomana.	Työssä tutkitaan perhekuntoutuksen vaikuttavuutta sekä eritellen tekijöitä, jotka tuottavat vaikuttavuutta perhekuntoutuksessa.	Laadullinen tapaustutkimus. Haastattelut perheen vanhemmille ja perhekuntoutuksen työntekijöille.	Metropolia ammattikorkeakoulu, YAMK, 2018.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

6.1 Perhekuntoutuksen vaikuttavuus ja varhaisen tuen merkitys

Sipiläinen ja Tähtinen (2018) ovat tehneet lopputyön *Kohti asiakaslähtöisempää lastensuojelutyötä: - intervallikuntoutusmalleja sosiaali- ja terveystalouksissa*. Tulosten perusteella lastensuojelun tukitoimet koettiin tärkeiksi tukimuodoiksi ja pääosin hyvin perhettä tukeviksi. Työntekijät koettiin ammattitaitoisiksi ja auttamishaluisiksi. Perhetyön ja -kuntoutuksen yhteistyö nähtiin tärkeäksi ja yhteistyön toivottiinkin olevan tiivistä. Tässä tutkimuksessa lastensuojelun perhetyö koettiin pääsääntöisesti hyödyllisemmäksi verrattuna perhekuntoutukseen. Perhekuntoutusjaksoa ei koettu perheen arjen kannalta niin hyvin toimivaksi. Perhekuntoutuksen pitkästä ja intensiivisestä kuntoutusjaksosta huolimatta, osa perheistä koki jäävänsä ilman tukea ja ohjausta. Perhekuntoutuksessa työntekijöiden läsnäolo koettiin puutteelliseksi. Kuntoutuksessa opittuja asioita oli haastava siirtää kotiin, ja asiakkaat kokivat jääneensä ilman vankkaa tukea ja ohjausta siirtymävaiheessa. (Sipiläinen & Tähtinen 2018.)

Varhaisen tuen perhetyön prosessiarviointia asiakaspalautteesta on tutkinut Alatalo (2014) työssään *Tulee sellainen olo, että hallitsee itse omaa elämäänsä*. Tutkimuksen mukaan asiakasperheiden hyvinvointiin vaikuttaa hyvin merkittävästi varhaisen tuen perhetyö. Tärkeäksi tueksi koettiin työskentelyn joustavuus perheiden tarpeiden mukaisesti ja palvelun saaminen ilman jonotusta. Perheet kokivat saavansa työntekijän apua ja tukea käytännön asioihin kuten omaan jaksamiseen, vanhemmuuteen sekä lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa. Palvelu koettiin asiakaslähtöiseksi ja siihen vaikutti työntekijän osaaminen sekä ammatillisuus asiakastilanteissa. Kehitettävää oli työn tavoitteiden määrittelyssä sekä mainostyössä, että palvelu kohtaisi oikean asiakasryhmän. (Alatalo 2014.)

Eksoten perhekuntoutusjaksolla ollut asiakas kertoo haastattelussa kokemuksistaan muutaman viikon kestäneestä perhekuntoutusjaksosta, jonne hän oli mennyt pienen lapsensa kanssa. *Ni et se ku mä oon kumminkin yksin, ni et sain niinku sitä apua ja tukea siihen, et kaikilla ois niinku hyvä ja turvallinen olla*. Asiakas koki saaneensa apua ja tukea sen hetkiseen tilanteeseensa, ollessaan yksin lapsen kanssa.

Kupari (2018) on kirjoittanut opinnäytetyön *Mikä motivoi perhettä laitosperehokuntoutustyöskentelyyn*. Työssä selvitetään, mikä motivoi asiakasperhettä muuttamaan omasta kodistaan kuntoutuksen ajaksi. Kuinka perheet motivoituvat yhteiseen työskentelyyn ja millaista tukea he siirtymävaiheessa tarvitsisivat. Tuloksien perusteella voidaan todeta, että asiakasta helpottaa ennakkotieto perehokuntoutuksen sisällöstä ja rakenteesta. Motivointiin ja sitoutumiseen vaikuttaa työntekijöiden empaattinen ja arvostava asennoituminen sekä kohtaamisen kiireettömyys. Motivaation syntymiseen vaikuttaa myös perheenjäsenten ymmärrys lähtötilanteesta, perheen voimavaroista sekä perheen muista haasteista. Tutkimuksen mukaan lapsen näkökulman korostaminen vaatii enemmän täsmentämistä etenkin muutto- ja sopeutumisvaiheessa. Muutenkin enemmän toivottiin perehokuntoutusjaksolta konkreettisten menetelmien löytämistä kotiarkeen. (Kupari 2018.)

Raution (2016) tutkimus on *Perehokuntoutuksen kriittisyys*. Hänen tutkimuksessaan käsitellään perehokuntoutukseen valikoitumista lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Haastavana tekijänä ohjautumista perehokuntoutukseen määrittää tietyt kriteerit. Näiden mukaan valikoituu asiakkaaksi palveluun tai rajautuu kokonaan ulos palvelusta. Perehokuntoutuksen perheillä on monitasoisia ongelmia, jotka liittyvät esim. lasten kasvatukseen, yleiseen elämänhallintaan tai arjen hallintaan sekä huostaanoton uhka voi vaikuttaa palveluun ohjautumiseen. Haasteeksi nähdään perehokuntoutuksessa muutto laitosperehokuntoutukseen ympäristöön. Kuntoutus tapahtuu perheen kodin ulkopuolella vieraassa paikassa. Tutkimuksessa tuli esille, että näyttäytyvätkö ongelmakohdat täysin aitoina. Perheille tarjottava palvelu pitäisi olla helposti vastaanotettavissa ja oikeaan aikaan. (Rautio 2016.)

Kainulainen (2013) on tutkinut erästä perehokuntoutusyksikköä, työn nimi on *Yhdessä oivaltaen*. Tutkimuksen mukaan perehokuntoutusjaksot ovat vastanneet perheen ja lapsen tarpeisiin sekä niihin tavoitteisiin, jotka on ennalta määritelty, on päästy. Tutkimuksessa kerrotaan, että raskailta sijaishuollon kustannuksilta on vältytty. Yhteenvetona tästä kehittämishankkeesta voidaan sanoa perehokuntoutuspalvelun olevan vaikuttava ja voimaannuttava lastensuojelun avohuollon tukimuoto. (Kainulainen 2013.)

Laitinen (2017) on kirjoittanut opinnäytetyön *Ruusun viisi ensimmäistä vuotta*, jossa tutkitaan erään laitoksen perhekuntoutukseen osallistuneiden perheiden kokemuksia kuntoutusjaksosta ja kuinka se on vaikuttanut asiakkaisiin. Laitisen tutkimuksen perusteella asiakasperheet ovat hyötäneet kuntoutusjaksosta. Henkilökunnan merkitys korostui kuntoutusta tukevana asiana. Asiakkaiden mielestä tärkeää oli työntekijän kunnioittava suhtautuminen asiakasperheen menneisyyteen ja se loi asiakkaille luottamusta. Lisäksi motivointi, asiakaslähtöisyys ja liittoutuminen nähtiin tärkeinä asiakassuhteen rakennusaineina. Tuloksista nousi esille, että henkilökohtaiset kohtaamiset ja mahdollisuudet tulla kuulluksi olivat asiakkaiden mielestä onnistuneet ja ne olivat heille erittäin merkityksellisiä. Vuorovaikutussuhde nousi koko työskentelyn perustaksi. Asiakasperheet hyötivät luottamuksellisesta dialogista, jossa tasavertainen keskusteleminen ja kuunteleminen toteutuivat sekä vanhempien että lasten kanssa. Kehittämiskohteiksi toimintaa ajatellen löydettiin muun muassa ryhmätoimintojen sisältöjen ja toteutuksen uudelleen suunnittelu. (Laitinen 2017.)

Virtasen (2018) opinnäytetyö on nimeltään *Perhekuntoutuksen vaikutukset ja vaikuttavat tekijät asiakkaiden ja työntekijöiden kertomana*. Tutkimuksessa selvitetään SOS-Lapsikylän perhekuntoutuksen vaikuttavuutta ja käsitellään vaikuttavuutta tuottavia tekijöitä. Tutkimuksen mukaan perhekuntoutus on vaikuttanut positiivisesti perheiden tilanteisiin. Perheenjäsenten toiminnassa ja käytöksessä on tapahtunut muutosta sekä kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet kuntoutuksen aikana. Perhekuntoutus on vakauttanut lapsen kasvuolosuhteita ja perhe on saanut hyödyllistä tietoa, joka helpottaa päätöksentekoa jatko-toimenpiteiden suhteen. Yksilöllisesti suunniteltu kuntoutusjakso, asiakasperheen motivaatio ja ammattitaitoinen henkilökunta ovat niitä tekijöitä, jotka voivat tuottaa vaikuttavuutta perhekuntoutukseen. (Virtanen 2018.)

Laurikainen (2014) on tutkinut työssään *Perhekuntoutuksen hyödyt asiakkaille ja kuntoutuksen jälkeen tapahtuvan työskentelyn arviointia* lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä perhekuntoutuksen hyödyistä asiakasperheille. Tutkimus liittyi perhekuntoutuksen arviointihankkeeseen, jonka tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa perhekuntoutuksen merkityksestä ja vaikutuksesta. Hyödyt näyttäytyivät asi-

akkaiden ymmärryksen ja tiedon lisääntymisenä. Perheen oma dynamiikka vahvistui, vanhemmuudessa koettiin onnistumisia ja perheiden arki vahvistui. Hyötynä nähtiin avun vastaanottamisen helpottuminen. Perhekuntoutuksen tavoitteena sosiaalityöntekijät näkivät perheen tilanteen arvioimisen tärkeänä. Arvioinnin kautta saatu uusi tieto helpottaa sosiaalityöntekijöitä päätösten tekemisessä. Työskentelyä perheen kanssa myös kuntoutuksen jälkeen pidettiin tarpeellisenä ja merkittävänä, mutta ikävä kyllä siihen ei lastensuojelun avohuollossa ole tällä hetkellä tarpeeksi resursseja. Työssä nousi esiin kehittämisen kohteena perheiden siirtymävaihe kuntoutuksesta kotiin. Eri tahojen yhteistyö ja tulevaisuuden työskentely nähtiin kehittämisen kohteena. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että perhekuntoutuksella pystytään vaikuttamaan lapsen kasvuolosuhteiden parantumiseen. Perhekuntoutus luo edellytyksiä kuntoutumiselle ja muutokset ovat toisinaan hyvin pieniä. Oleelliseen asemaan nousee kuntoutuksen jälkeen arjessa tapahtuva tukeminen. Resurssit eivät voi puuttua kotiinpaluun jälkeen. Tilannetta tulisi arvioida moniammatillisesti. Laurikainen toteaa tärkeänä asiana, että aiempaa enemmän kuntoutumisen edellytysten luomiseen tulisi panostaa alueen omassa perhetyössä jo hyvissä ajoin ennen perhekuntoutukseen ohjautumista. (Laurikainen 2014.)

Simola (2018) on tehnyt pro gradu -tutkielman *Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi* erästä suomalaista lastensuojelun perhekuntoutusyksikköä koskevasta vaikuttavuuden arvioinnista. Tutkielmassa perehdyttiin siihen mitä perhekuntoutus sisältää, mitä edellytyksiä vaikuttavalla perhekuntoutuksella on ja mikä tekee perhekuntoutuksesta vaikuttavaa. Tutkimustulosten perusteella perhekuntoutuksen tärkeimmät työskentelymuodot ovat erilaiset keskustelut, ohjaus, arviointi ja kotiharjoittelu. Tutkimuksen mukaan myös arviointi- ja kuntoutustavoitteet toteutuvat pääsääntöisesti hyvin ja suurin osa perheistä kokee hyötyneensä perhekuntoutuksesta. (Simola 2018).

Linnakangas ja Lehtoranta (2011) ovat artikkelissaan *Psyykkisesti oireilevien lasten ja nuorten perhekuntoutus* kuvanneet Kelan 5-25-vuotiaiden lasten ja nuorten psykiatrisen kehittämishankkeen toteuttamista ja sen tuloksia. Lasten ja nuorten saamaan apuun sekä vanhempien saamiin voimavaroihin vaikutti erityisesti kun-

toutusjakson kesto, pidempijaksoisesti kuntoutuksesta koettiin saaduksi enemmän apua kuin lyhytaikaisesti kuntoutuksesta. Tutkimustulokset osoittivat, että perheet hyötyivät perhekuntoutuksesta ja kuntoutus auttoi lasten psykiatristen oireiden vähenemisessä. Vanhempien kuntoutuksesta saama tuki sekä kiinteä perheyhteys myös ennustivat lapsen kokemusta saadusta hyödystä. Tärkeää on tukea perheenjäsenten yhdessä toimimista ja heidän välistään vuorovaikutusta. Tutkimuksen mukaan yksi toimintamalli ei riitä ratkaisemaan perheiden ongelmia vaan tarvitaan erilaisia työtapoja. Lapset hyötyivät eniten perhepainotteisesta sekä kahdenkeskisestä kuntoutuksesta ja vanhemmat perheterapeuttisesta sekä ryhmäpainotteisesta kuntoutuksesta. (Linnakangas & Lehtoranta 2011, 208, 210, 212. 215.)

6.2 Perhekuntoutusprosessi

Pakkala ja Sokkanen (2015) ovat tutkineet työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden näkemyksiä perhekuntoutusyksikön toiminnasta. Heidän opinnäytetyönsä nimi on *Kontrollia ja mahdollisuuksia*. Asiakkaiden työskentelyyn, sitoutumiseen ja motivaatioon vaikuttivat tulon lähtökohdat ja oikea-aikaisuus palvelulle. Aluksi asiakkaat olivat kokeneet työskentelyn pakkona. Kuntoutuksen edessä he kokivat saaneensa tukea ja apua tilanteeseen. Heidän motivaatioonsa vaikutti positiivisesti perhekuntoutuksen yksilöintimahdollisuudet ja heille räätälöitiin heidän tarpeitaan vastaava kuntoutusjakso. Jokaisen tahon näkökulmasta katsottuna henkilökunnalla on todella merkittävä asia. Erityisesti työntekijät mainitsivat tärkeänä asiana erilaisen osaamisen ja hyvän ryhmähengen. Sosiaalityöntekijät vastauksissaan arvostivat henkilökunnan ammattitaitoa. Asiakkaat myös kokivat, että työntekijöille on helppo puhua ja he ovat saaneet tukea ja apua tarvittaessa. (Pakkala & Sokkanen 2015.)

Laadukasta perhekuntoutusta? Perhekuntoutuksen laatua vanhempien kokemana on tutkinut Kati Paju Turun yliopistosta (2016). Perhekuntoutuksen laatu-kriteerejä on tarkasteltu lastensuojelun laatuvaatimusten, ihmisoikeuksien sekä tutkimuksen kohteena olleen laatukansion pohjalta. Tutkimuksen mukaan laadukkaan perhekuntoutustyön kehittämisen kohteiksi nousivat lapsen osallisuus kuntoutustyössä, tavoitteiden täsmentäminen kuntoutustyössä, yhteistyön parantaminen sekä kuntoutuksen merkityksellisyyden lisääminen. (Paju 2016.)

Ingberg (2017) on opinnäytetyössään *Perhekuntoutuksen asiakaspalautelomakkeen kehittäminen asiakaslähtöisen palvelun laatumittariksi* kehittänyt perhekuntoutuksen asiakaspalautelomaketta asiakaslähtöisen palvelun laatumittariksi. Ingbergin työn tarkoituksena oli kehittää perhekuntoutuskeskuksen asiakaspalautelomakkeita palvelua arvioiviksi ja kehittäviksi laatumittareiksi. Tutkimuksen perusteella palvelun laatuun vaikutti henkilöstön ominaisuudet, jotka olivat ystävällisyys, empaattisuus arvostus, aito kiinnostus asiakasta kohtaan, halu auttaa, inhimillisyys, saatavilla olo, aikaa asiakkaalle sekä kohtaaminen yksilönä. Henkilöstön osaamiseen oli lueteltu ammatillinen tieto ja taito, yksilöllisyyden huomioiminen, työmuodot ja räätälöinti, asiakkaan vahvuuksien huomioiminen työskentelyssä, osallisuuden tukeminen, kuulluksi tuleminen ja tavoitteisiin vaikuttaminen. Laadukkaaseen toimintaan Ingbergin mukaan vaikuttaa työskentely ja sen ajankohta, saatu tuki ja ohjaus, moniammatillisuus, kaikkien perheenjäsenten huomioiminen, vertaistuki ja toiminnalliset menetelmät. (Ingberg 2017.)

Haastattelemamme perhekuntoutuksen asiakas koki, ettei heillä ollut mitään erityistä säännöllistä ohjelmaa kuntoutusjaksolla. Siivouspäivä oli kerran viikossa, jolloin jokainen siivosi omat huoneensa. Muutoin perhekuntoutukseen kuuluu kodinomaisia rutiineja, kuten kaupassakäyntiä, ruuanlaittoa ja arjen tukemista. *Et tuettiin sitä normiarkea ja meni tosin hyvin omasta mielestä.*

Markkanen (2017) on opinnäytetyössään *Kaiken on lähdettävä lapsesta* tutkinut lapsen etua lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena oli selvittää, kuinka lapsen etu tehdään näkyväksi eräässä perhetukikeskuksen lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Kehittämistehävänä oli selvittää olemassa olevia toimivia käytäntöjä sekä sitä, kuinka lapsen etua saadaan vahvistettua ja selvitettyä sitä estäviä tekijöitä. Kyselyn tuloksista nousee kolme pääkohtaa, jotka ovat kohtaamisen tärkeys, lapsilähtöinen työskentelyote sekä työyhteisön yhteinen ymmärrys. Yhteisen ymmärryksen toteuttaminen vaatii työyhteisön avointa keskustelua sen arvoista ja asenteista sekä yhteistä koulutusta ja mahdollisuutta konsultaatioon. Työntekijöiltä vaaditaan ymmärrystä ja ammatillisuutta kohdata lapsi ja koko perhe, sekä lapsen läheis- ja viranomaisverkosto. Perhekuntoutuksen kehittämisessä on arvioitava, millainen

vaikutus sillä on lapsen tarpeiden toteutumiseen ja edun vahvistumiseen. Asiakkaan arvostava kohtaaminen vaikuttaa luottamuksen syntymiseen ja vuorovaikutukseen sekä muutoksen mahdollistamiseen perheessä. (Markkanen 2017.)

Oinonen ja Salin (2016) ovat tutkineet erästä Lapsi- ja perhepalvelukeskusta ja sen laatulupauksen teemoja opinnäytetyössään *Toivoa tulevaisuuteen*. Työn tarkoituksena oli lisätä perheen kokonaisvaltaista huomioimista ja voimavarakeskeistä näkökulmaa perhetyössä lasta unohtamatta. Tuloksissa selvisi, että laadullisesti tulisi enemmän panostaa perhetyössä käytettävien lomakkeiden sisältöön. Kaikki vastaajat kokivat, että arviointi on tärkeä osa työssä kehittymisessä ja itse työn kehittämisessä. Vastauksista esiin nousi toive saada enemmän palautetta arjessa tehdystä työstä. Laatulupauksen kaikkia teemoja pidettiin tärkeinä: yksilöllisyyttä, luottamusta, lapsi- ja perhekeskeisyyttä sekä voimavara ja ratkaisukeskeisyyttä. Erityisesti yksilöllisyys ja luottamuksellisuus nähtiin kantavana voimavarana. Tutkimustuloksista nousi esille tarve työkäytänteiden yhteinäistämiseen ja menetelmien käytännön harjoitteluun. Tulosten pohjalta on muokattu Iso-Britanniassa kehitetty perhearviointimenetelmäkaavake perhepalvelukeskuksen käyttöön. Menetelmä nimettiin Toivo-menetelmäksi. (Oinonen & Salin 2016.)

Kettunen on tehnyt (2018) pro gradu -tutkielman *Perhekuntoutuksen kriittiset tekijät ja kehittämiskohteet asiakkaiden näkökulmasta*. Kettusen tutkimuksen mukaan kriittisiä tekijöitä vaikuttavat olevan kohtaamistilanteet ja kunnioittava vuorovaikutus, yhteisöllisyys ja vertaistuki, keskustelut ja toiminta sekä aika reflektoida ja viedä omaa prosessia eteenpäin. Tutkimuksen mukaan työntekijöiden osaamisen ja tiedon päivittäminen on tärkeää. Perheiden odotukset, toiveet ja tarpeet ovat erilaisia, joten tarvitaan myös erilaista osaamista, näkemystä ja kokemusta työntekijöiltä. (Kettunen 2018.)

Haastattelemamme asiakas kertoi, että kuntoutusjakson alussa tehtiin perheelle tavoitteet, joiden hän koki toteutuneen hyvin, etenkin kun kyseessä oli vastasyntynyt vauva. Tavoitteiden toteutumista edistäviä asioita olivat asiakkaan mielestä kodinomainen ilmapiiri ja se, ettei hän jäänyt yksin. Joidenkin tavoitteiden toteutumisen esteeksi asiakas koki sen, ettei asioista puhuttu suoraan niin paljoa kuin

hän olisi toivonut. Hän olisi halunnut, että huolta herättäviin epäkohtiin olisi puututtu heti, jolloin niitä asioita olisi voinut konkreettisesti muuttaa paremmin.

6.3 Vertaistuki ja ryhmätoiminnat

Tenhola (2012) on tehnyt lopputyön *Mielenterveyttä tukevan ryhmämallin kehittäminen perhekuntoutuksen vanhemmille*. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat ryhmätoiminnan perhekuntoutusjaksolla mielekkäänä. Ryhmätoiminta tuki vanhemman hyvinvointia ja jaksamista, tärkeimmäksi asiaksi koettiin ryhmän ilmapiiri, mielekäs tekeminen ja vertaistuki. Asiakkaan kunnioitus ja kuulemisen tärkeys korostui ryhmätilanteissa sekä tärkeänä pidettiin myös asiakkaan voimavarojen tukemista. Vanhemmat toivat esille kehittämiseksi ryhmän pidemmän keston ja oman osallisuuden ryhmätoiminnan suunnitteluun. Ryhmätoiminta on tukenut vanhemman hyvinvointia ja mielenterveyttä ja voidaan todeta, että vertaistuki ja ryhmätoiminta ovat tärkeitä perhekuntoutusprosessissa. (Tenhola 2012.)

Juneksen (2013) työ *Perhekuntoutus päiväryhmätoimintana Riihimäellä* on tutkimuksellinen kehittämishanke. Hankkeen tuotoksena rakentui perhekuntoutuksen päiväryhmätoimintaan konkreettinen vuosiympyrä. Asiakkaat kokivat perhekuntoutuksen päiväryhmätoiminnan hyödyllisenä. Yhtenä voimavarana vanhemmat painottivat päivärytmin tärkeyttä. Positiivisina kokemuksina vanhemmat mainitsivat yhteiset retki- ja perhepäivät. Kehittämiseksi mainittiin perheiden siirtymävaihe kuntoutuksesta kotiin, viranomaisten tiivis yhteistyö ja kuntoutuksen jatkumo, sekä perheen tilanteen arvioiminen jatkossa. (Juneksen 2013.)

Honkaranta ja Kauppinen (2012) ovat tehneet opinnäytetyön *Vanhempainryhmästä voimaa*. Työn tarkoituksena oli kehittää vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun avohuollon perhetyöhön perhetukikeskuksen nuorten osastolle. Tutkimuksen mukaan vanhempainryhmätoiminta tuki vanhempia. Ryhmätoiminta tarjosi heille oman kohtaustilan ja he pääsivät vertaisten kanssa jakamaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Samalla vanhempainryhmä tuki osastolla tehtävää perhetyötä. Tuloksien mukaan vanhemmat saivat toisiltaan sosiaalista tukea ja vanhemmat alkoivat arvioimaan käytössä olevia kasvatustekniikoita. Kehittämisehdotuksena tutkimuksen tekijät mainitsivat vanhempainryhmän toteuttamisen

myös äiti- tai isäryhmänä, jolloin voitaisiin keskittyä äitiyden tai isyyden herättämiin tunteisiin ja mahdollisiin ristiriitoihin kasvatuksessa. He mainitsivat myös se, että vanhempia olisi hyvä haastaa mukaan vanhempainryhmätoiminnan kehittämiseen. (Honkaranta & Kauppinen 2012.)

Perhekuntoutusjaksolla ollut asiakas piti hyvänä asiana sitä, että kuntoutuksessa oli samaan aikaan toinenkin perhe. *Ni ei tarvinnu ihan yksin olla siinä.* Tästä toisesta perheestä sai seuraa, heidän kanssaan pystyi juttelemaan ja viettämään aikaa. Oma lapsi kun nukkui suurimman osan ajasta, joten ei tarvinnut olla yksin.

6.4 Asiakkaan osallisuus ja yhteistyö

Koskivirta (2014) on tehnyt opinnäytetyön erään kaupungin ympärivuorokautisen *Perhekuntoutuksen toimintamallin arvioinnista ja toiminnan kehittämisestä vanhempien näkökulmasta.* Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kokemukset laitospuoleisesta perhekuntoutuksesta vaihtelivat. Osa vanhemmista koki sen hyvänä, voimaannuttavana, vaikuttavana ja tarkoituksenmukaisena. Osalle vanhemmista perhekuntoutus näyttäytyi ulkoapäin ohjautuvana, tehottomana ja tarpeettomana. Laitospuolinen perhekuntoutus koettiin joko hyvänä ja tarpeellisenä tukimuotona tai epämiellyttävänä ja kokonaisvaltaisesti rankkana kokemuksena. Tässä työssä kehittämissuositukseksi nousi lasten ja vanhempien sekä erityisesti isien osallisuutta vahvistavaksi. Toiveena olisi, että perhekuntoutus siirtyisi enemmän perheen omaan arkeen ja kotiympäristöön. Lisäksi toivottiin kehitettävän perhekuntoutuksen enemmän perhelähtöisemmäksi sekä moniammatillista toimintaa vahvistavaksi. (Koskivirta 2014.)

Mattila (2017) on tehnyt pro gradu -tutkielman *Ensimmäistä kertaa näiden vuosien aikana mulle tuli sellainen olo, täällä on ihmisiä, jotka näkee tämän.* Tutkielmassa vanhemmat kertovat kokemuksestaan perhekuntoutuksesta. Asiakkaat kokivat perhekuntoutuksen hyvänä asiana ja suhtautuminen oli yleisesti myönteistä. Osa koki saaneensa paljon neuvoja ja ohjeita, osalle tuki oli ollut riittämättömää tai vääränlaista. Tärkeänä asiana mainitaan perhekuntoutuksen työntekijöiden antama tuki asiakkaille. Pääsääntöisesti työskentely koettiin vuorovaikutteiseksi, sekä asiakkaan että työntekijän asiantuntijuutta hyödynnettiin. Vanhemmat, jotka kokivat omien voimavarojensa arjessa parantuneen kuntoutusjaksona

aikana, kokivat myös perheen sisäisen vuorovaikutuksen parantuneen. Perhekuntoukseen osallistuneet asiakkaat toivoivat työntekijöiltä enemmän aikaa olla heidän kanssaan. Esiin nousivat henkilökohtaiset keskustelut ja ryhmänä muiden perheiden kanssa toteutettavat työskentelymuodot. Vanhemmat toivoivat myös vertaistukikeskusteluja muiden perheiden kanssa. Tämän työn kehittämisehdotukset koskivat fyysistä tilaa ja sen sijaintia. Asiakkaat kokivat hankalana, jos kuntoutuspaikka sijaitsi kaukana omasta kodista ja lähipiiristä. (Mattila 2017.)

Niemelän (2016) opinnäytetyön nimi on *Moniammatillinen työryhmä perhekuntoutusosaamista kehittämässä*. Tuloksista voidaan sanoa, että moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, se on työntekijöiden osaamista parhaimmillaan ja kehittää koko palvelurakenteen toimintaa. Työntekijöiden osaamisen kehittämiseen vaikuttaa työryhmän yhtäaikainen osallisuus ja sisäisen erityisosaamisen paikanus. Oma osaamista tulisi jakaa ja osata ottaa vastaan toisilta työntekijöiltä sekä uusista koulutuksista. (Niemelä 2016.)

Toivonen (2019) on kirjoittanut opinnäytetyön *Lapsi mukaan päätöksentekoon*. Haastateltavien lasten mielestä mukavaa perhekuntouksessa oli ollut yhteinen tekeminen perheen kanssa. Aineistoon käytetyissä haastatteluissa lapsilta tuli monia konkreettisia ehdotuksia ja ideoita perhekuntoukseen liittyen. Lapset halusivat muun muassa osallistua enemmän perhekuntouksen päätöksentekoon ja toivat esille perheen yhteisen ajan tärkeyden ja sen, että perhekuntouksessa tehtäisiin kivoja asioita. Lapset toivoivat myös, että saisivat tehdä samalla jotain, kun puhutaan. Haastatteluissa nousi esille myös se, että lapset toivoivat, että heiltä kysyttäisiin asioita suoraan. (Toivonen 2019.)

Ni sit tuli itellä vähä sellanen olo et nyt on jäänyt jotain niinku mulle kertomatta. Tekemässämme haastattelussa ilmeni, että asiakas koki, ettei hän tiennyt mitä hänestä ja perheensä asioista oli kirjattu. Tästä oli jäänyt hänelle sellainen olo, että asioita oli jätetty kertomatta. Hän ihmetteli, että jos jotakin huolenaiheita oli, niin niistä ei hänelle puhuttu. Epäkohtiin hän olisi halunnut parempaa tukea, sillä nyt kuntoutusjakso päättyi lapsen sijoitukseen, mikä ei ollut vanhemman toive. Asiakas koki, että perheen tilanne ei parantunut jakson aikana, koska lopputuloksena lapsi sijoitettiin, eikä vanhempi ole mukana lapsensa kasvussa ja kehityksessä.

Pulkkinen (2019) on kirjoittanut työn *Osallistava kirjaaminen perhekuntoutuksen menetelmäksi*. Asiakkaan osallisuuden ollessa paljon esillä, on tärkeää vahvistaa sen toteutumista asiakastyössä arjessa. Tämän tutkimuksen mukaan osallistava kirjaaminen -menetelmä hyödyttää kaikkia osapuolia. Asiakkaat ovat kokeneet hyötyvänsä asiakirjojen näkemisestä. Yhdessä kirjatut asiat oli auttanut ymmärtämään perheensä tilannetta paremmin ja asiakasperheet olivat tienneet mitä työntekijät heiltä odottavat. Kaikki vastaajat toivoivat kirjaamisen menetelmää käytettävän, koska se vahvisti heidän osallisuuttaan. (Pulkkinen 2019.)

Lumme (2019) on kirjoittanut työn *Asiakasosallisuuden kehittäminen Perhekuntoutuskeskuksella: rohkeus kuulla ja osallistaa asiakkaita*. Työn lähtökohtana oli ottaa asiakkaat mukaan toiminnan kehittämiseen. Asiakasosallisuuden suhteen työntekijöiden asenteissa tapahtui positiivista muutosta ja osallisuuden koettiin toteutuvan melko hyvin. Sekä asiakkaat, että työntekijät olivat sitä mieltä, että asiakkaiden mielipiteitä kuunnellaan ja ne huomioidaan mahdollisuuksien mukaan. (Lumme 2019.)

Haastattelemamme perhekuntoutuksen asiakas toivoi, että perheen tukemisessa ja auttamisessa oltaisi enemmän mukana. Häntä kehoitettiin olemaan kuin kotonaan, mutta kotona ei kuitenkaan ole samanlaista kuin siellä. Hän olisi kaivannut enemmän läsnäoloa. Asiakas myös toivoi, että tavoitteiden kehittämisessä olisi voinut olla enemmän mukana ja huolenaiheet olisi huomioitu yhdessä ja pyritty yhdessä toimimalla siihen, että olisi hyvä ja turvallinen olla.

Joissakin tutkimuksissa nousi myös esille kuntoutusjakson jälkeinen apu, niin sanottu jatkettu tuki kotiin. Sellaista ei oltu suoraan saatu, vaan asiakkaan olisi pitänyt itse ottaa yhteyttä apua saadakseen. Tämä koettiin ilmeisesti hankalaksi ja jakson jälkeen saattoi ilmetä yksinäisyyttä tai masennusta, kun yhtäkkiä jäätiinkin yksin. (Forrester ym. 2014, 72.) Haastattelussamme tuli myös ilmi, ettei asiakas ollut saanut apua varsinaisen kuntoutusjakson jälkeen. Hän kertoi, ettei itse ole ollut yhteydessä perhetukikeskukseen jakson päätyttyä.

6.5 Tulosten tarkastelua

Perhekuntoutuksen mallintamiseen liittyvissä tutkimuksissa nousi erityisesti esille luotettavuus ja avoimuus. Asiakkaan on tärkeä tietää perhekuntoutuksen sisällöstä ja rakenteesta. Tavoitteet on kirjattava ja kerrottava asiakkaalle selkeästi, mitä heiltä odotetaan ja mihin kuntoutuksella pyritään. Asiakkaat toivovat pääsevänsä osallistumaan ja vaikuttamaan kirjaamiseen. Yhdessä kirjatut tavoitteet auttavat asiakasta motivoitumaan perhekuntoutusjaksoon paremmin. Työntekijöiltä toivotaan osaamista ja ammattitaitoa. Kunnioittava suhtautuminen perheen asioihin on tärkeää. Perheen historian kuuleminen ja tasavertainen dialogi nostettiin tärkeäksi. Työntekijöiltä toivotaan empaattista ja arvostavaa asennetta sekä kiireetöntä kohtaamista ja aitoa halua auttaa. Läsnäolon merkitys nousi useissa tutkimuksissa esille. Luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on työskentelyn perusta.

Perhekuntoutustoiminnassa on tärkeää, että perhettä tuetaan ja autetaan konkreettisesti, ja että jokainen perheenjäsen huomioidaan. Myös lasten ääntä tulisi kuunnella ja ottaa heitä mukaan päätöstentekoon. Varhainen tuki ja oikea aikaisuus korostui tutkimuksissa. Jokainen asiakas on erilainen, joten perheiden yksilöllisten tarpeiden huomioimisella on suuri merkitys. Työskentelyn tulisi olla joustavaa asiakkaan tarpeiden mukaisesti ja työtapoja sekä toimintamalleja tulisi olla erilaisia. Asiakkaat toivoivat konkreettisia toimintamenetelmiä, tukea käytännön asioihin ja lapsen kasvatukseen. Vanhemmat olisivat halunneet enemmän palautetta arjesta.

Perhekuntoutusprosessiin ja asiakasperheiden motivaatioon vaikutti tutkimusten mukaan erityisesti työntekijät ja heidän ammattitaitonsa. Henkilökunnan taito huomioida erilaiset tarpeet ja kuntoutuksen räätälöiminen niiden mukaiseksi nousi esille. Arvostavalla kohtaamisella on suuri merkitys luottamuksellisen asiakassuhteen syntyyn. Työskentelyn joustavuus, voimavarakeskeisyys ja ratkaisukeskeisyys nähtiin hyvänä ja tarpeellisena. Lisäksi tärkeänä pidettiin lapsen osallisuutta sekä jokaisen perheenjäsenen huomioimista kuntoutuksessa. Työntekijöillä tulisi olla erilaista osaamista ja näkemystä sekä tahtoa kehittää toimintaa. Myös henkilökunnan yhteistyöllä koettiin olevan suuri merkitys.

Erityisesti perhekuntoutukseen osallistuvat vanhemmat kokivat vertaistuellalla olevan suuri merkitys. Yhteisöllisyys nähtiin voimavarana. Tällöin sai mahdollisuuden päästä muiden samassa tilanteessa olevan kanssa viettämään aikaa sekä jakamaan ajatuksia. Vanhemmat saivat ryhmätoiminnassa toisiltaan sosiaalista tukea, mikä tuki heidän hyvinvointiaan ja jaksamista. Kokemusten jakaminen koettiin tärkeäksi, oli hyvä tuntee, ettei tarvinnut olla yksin. Kehittämiskohteeksi eräässä tutkimuksessa nousi ryhmätoimintojen sisältöjen kehittäminen.

Moniammatillisen yhteistyön merkitys nousi esille tutkimuksissa. Sen avulla voidaan kehittää palvelurakenteen toimintaan ja tarjota asiakkaille parhaiten juuri heille sopivinta tukea. Asiakkaan osallisuutta tulisi tukea arjen asiakastyössä. Isien osallisuutta toivottiin vahvistettavan, sillä joissain tilanteissa heidän koettiin jäävän ikään kuin syrjään. Osallistavaa kirjaamista pidettiin hyvänä menetelmänä, joka hyödyttää kaikkia osapuolia. Toivottiin myös kuntoutusta perhelähtöisemmäksi ja sen toteuttamista enemmän omaan kotiympäristöön ja arkeen, pois laitospöimästä ympäristöstä. Jos kuntoutuspaikka sijaitsi kaukana omasta kodista, koettiin se hankalaksi.

Haasteeksi koettiin opittujen asioiden siirtäminen kotiin kuntoutusjakson jälkeen, ja osa asiakkaista koki tarvitsevansa lisää tukea tässä siirtymävaiheessa. Esille nousi ehdotus perhekuntoutusjakson tuen jatkamisesta kotiin. Tällöin ei muodostuisi suurta kynnystä arkeen paluuseen, eikä asiakas jäisi niin sanotusti tyhjän päälle. Haasteellisen pidettiin sitä, että asiakkaan piti itse ottaa yhteyttä perhekuntoutukseen jakson jälkeen, jos toivoivat tuen jatkuvan.

Kansainvälisissä tutkimuksissa nousi esille erityisesti ajoitus. Olennaista oli, että kuntoutukseen pääsy järjestyi nopealla aikataululla, kun tuen tarve oli havaittu. Perheille tulisi myös tarjota tarpeeksi aikaa kuntoutusjaksolla, eli työntekijöitä pitäisi olla tarpeeksi ja heillä aikaa kullekin perheelle. Kansainvälisten aineistojen mukaan perhekuntoutusta toteutettiin eri maissa pääsääntöisesti avopalveluina luonnollisessa ympäristössä perheen kotona tai tapaamiset olivat päiväkäyntejä. Työntekijöiden vanhempia kannustavalla ja tukevalla työotteella oli suuri merkitys, moni vanhempi koki sillä olevan positiivisia vaikutuksia itseluottamukseen ja voimaantumiseen. Kansainvälisissä aineistoissa perhekuntoutukseen liittyi lähes aina lasten huostaanoton uhka, jota saatiin vähennettyä kuntoutuksen ansiosta.

7 Yhteenveto ja pohdinta

Lama-aika on vaikuttanut suomalaiseen yhteiskuntaan melko rajusti. Hallitus leikkasi lapsiperheiden palveluista ja lähes kaikki kotiin tuotavat palvelut hävisivät. Nyt pikkuhiljaa palveluita on tuotu takaisin ja ennaltaehkäisevään työhön panostetaan. Nykyisin sosiaalihuoltolaki ja hyvinvointisuunnitelma korostavat varhaista vastuunottoa ja ehkäisevää lastensuojelun työtä. Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen vastuunotto on ensiarvoisen tärkeää. Lapsen, nuoren ja perheen pulmat tulisi todeta varhain ja apua saada nopeasti. Hyvinvointityön edellytyksenä on moniammatillisuus, avoimuus ja yhteistyön jatkuva kehittäminen.

Lapsuusaika on tärkeää. Varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsi oppii elämän perustaitoja ja myöhemmin lapsuuden kehityksessä on tärkeää tunne-elämän taidot, joita harjoitellaan oman perheen tai kasvuympäristön kanssa. Vanhempien kasvatustehtävä on tärkeä. Kaikki lapset tarvitsevat hyväksyntää ja arvostusta sekä lähipiiriinsä rakastavia ihmisiä. Elämään kuuluvat tietyt kasvukivut ja haasteet, ja joskus niitä kasaantuu yli aikuistenkin voimavarojen. Yhteiskunnan vaatimukset aiheuttavat meille paineita vanhempina, puolisoina ja työntekijöinä. Joskus niissä tilanteissa perheet tarvitsevat tukea ja apua. Ongelmien riski kasvaa koko ajan, jos perhe jää ilman riittävää tukea. Mielenterveys- ja päihdeongelmat saavat alun jo kasvuiässä ja myöhemmin niitä on haasteellisempaa hoitaa. Pahimmillaan se johtaa moniongelmaisuuuteen ja syrjäytymiseen.

Kasvatus- ja kuntoutustoiminta on kokonaisuus ja se perustuu käsitykseen kuntouttavasta arjesta. Yhteistyö perheen tukiverkostojen kanssa on tärkeää, kuten esimerkiksi päiväkodin, koulun ja sosiaalitoimen kanssa. Perhekuntoutuksen hyöty riippuu yhteistyösuhteen laadusta, asiakkaan oman motivaation heräämisestä, selkeästi määritetyistä tavoitteista, hyvin toteutetusta kuntoutusjaksosta, sopivien menetelmien käytöstä kuntoutusjaksolla ja lähiverkostojen kanssa tehtävästä yhteistyöstä.

Kuntoutuksen vaikuttavuutta on haastavaa arvioida, koska elämä on kokonaisvaltaista ja perhekuntoutusjaksojen vaikutuksia saattaa olla hankala erottaa perheen muista tapahtumista. Näiden tutkimusten mukaan perhekuntoutus auttaa enemmistöä perheistä. Monet ovat saaneet eväitä arkeen ja voimaa vaikeissa

tilanteissa. Monia vanhempia on auttanut vertaistuki, jonka avulla he ovat saaneet suhteutettua omaa tilannettaan ja saada vertaisiltaan apua arjen vaikeuksiin.

Perhekuntoutukseen ja sen vaikuttavuuteen liittyviä tutkimuksia on tehty viimeisen vuosikymmenen aikana mielestämme yllättävänkin runsaasti. Useimmat tutkimuksista on tehty nimenomaan asiakasperheiden, vanhempien, näkökulmasta, heidän kokemuksiinsa selvittäen. Lasten omat näkökulmat tulivat hyvin esille vain murto-osassa tutkimuksia. Aiheesta saisikin mielestämme jatkotutkimuksen, jossa keskityttäisi nimenomaan lasten subjektiivisiin kokemuksiin kuntoutusjaksolta. Lisäksi tutkimustuloksissa nousi esille lasten osallistaminen, jota voisi myös kehittää perhekuntoutuksen sisältöä ja työmenetelmiä mietittäessä. Myös työntekijöiden kokemuksiin voisi perehtyä syvällisemmin. Joissakin tutkimuksissa niitä on sivuttu, mutta ne eivät juurikaan ole olleet tutkimuksen pääaiheena.

7.1 Tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Eksoten perhekuntoutuksen asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutusjaksolta. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää perhekuntoutuksen palvelua ja sen laatua. Syvensimme omaa tietouttamme haastatteleamalla Eksoten perhekuntoutuksen vastaavaa ohjaajaa. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrittiin selvittämään, miten perhekuntoutusta toteutetaan eri tahojen toimesta sekä nostamaan esille asiakasnäkökulmasta hyväksi havaittuja elementtejä ja menetelmiä.

Omiin tavoitteisiimme kuului lisäksi perhekuntoutusta koskevan tiedon syventäminen ja palvelumallin hahmottaminen. Alkuperäisen suunnitelman muututtua siirsimme pääpainon kirjallisuuskatsaukseen ja pyrimme sitä kautta saamaan laaja-alaisesti tuoretta tietoa perhekuntoutuksen toteutuksesta Suomessa. Teoriaosuuteen liitimme myös yksityisten palvelun tuottajien perhekuntoutuksen sekä kansainväliset tutkimukset perhekuntoutuksesta.

7.2 Päätulokset

Asiakkaan henkilökohtainen kokemus on aina subjektiivinen, eikä voida sanoa mikä niistä on oikein tai mikä väärin. Perhekuntoutusjakson kokemukset olivat

tutkimuksemme mukaan pääosin positiivisia, mutta kehittämisen aiheitakin löytyi. Myös perhekuntoutuksen toteutus ja käytetyt työmenetelmät voivat vaihdella kuntoutuksen järjestäjän mukaan. Lisäksi kuntoutuksen sisältö riippuu aina asiakkaiden tarpeista, jolloin kahta täysin samanlaista kuntoutusjaksoa ei ole.

Olenaisiksi asioiksi asiakaskokemusten perusteella nousivat muun muassa henkilökunnan laaja osaaminen, arvostava kohtaaminen sekä läsnäolo. Myös vertaistuella oli suuri merkitys, oli tärkeää saada jakaa kokemuksia sekä viettää aikaa muiden kuntoutusjaksolla olleiden kanssa. Sosiaalisen tuen saaminen edistää omaa jaksamista. Lapsen osallisuutta toivottiin vahvistettavan. Kuntoutusta toivottiin jossain määrin myös kotiin, erityisesti intensiivisen perhekuntoutusjakson jälkeen, jolloin arkeen paluu helpottuisi.

7.3 Prosessin arviointi

Tämänkaltaisen tutkimustyön tekeminen vaatii mielestämme tekijöiltään pitkäjänteisyyttä ja joustavuutta, sillä suunnitelmat saattavat muuttua työn edetessä. Tutkimuksemme suurimmat riskit liittyivät haastatteluihin. Pohdimme ennen tutkimuksen aloittamista, saammeko tarpeeksi halukkaita haastateltavia ja ovatko he kiinnostuneita vastaamaan aiheeseen liittyviin kysymyksiin? Yhtenä haasteena pidimme myös sitä, että kuntoutusjakson jälkeen ei välttämättä ole motivaatiota vastata kysymyksiin. Mietimme myös, voiko yksi riskitekijä olla se, että emme ole asiakkaille entuudestaan tuttuja. Tämä voi tosin olla joissakin tilanteissa myös etu, sillä haastateltava voi kokea, että meille on helpompi puhua avoimesti, koska emme ole perhetukikeskuksen omia työntekijöitä. Myös aika saattaa tuoda lisähaasteita. Jos perhekuntoutuksesta on kulunut liian kauan tai vastaavasti liian vähän aikaa, ovatko asiakkaat valmiita osallistumaan haastatteluun? Onko aihe liian hollaa+ tai ovatko muistot kokemuksesta jo haalistuneet tai ajan myötä muuttuneet?

Ennakkoon mietityt riskit kävivät osittain toteen, emmekä saaneet tehtyä toivottua määrää kuntoutusjaksolla olleiden asiakkaiden haastatteluja. Tämän vuoksi muutimme tutkimuksemme suuntaa ja työmme painottui kirjallisuuskatsaukseen. Kun on kyse ihmisten omiin kokemuksiin liittyvästä tutkimuksista, on mukana aina niin

sanottuja muuttuvia tekijöitä, kuten äkilliset henkilökohtaiset esteet tai haluttomuus osallistua. Kokemukset ovat saattaneet myös värittyä ajan myötä, eikä tällöin saada totuudenmukaisia vastauksia. Uskomme, että tämän kaltaiset haasteet ovat tutkimuksia tehdessä yleisiä, eikä niihin aina voi itse vaikuttaa. Tämän vuoksi onkin tärkeää miettiä jo etukäteen vaihtoehtoja työn toteutukselle, jos alkuperäinen suunnitelma ei kokonaisuudessaan toteudu.

Jatkoa ajatellen voisi olla hyvä, jos haastattelut kokemuksista olisi mahdollista tehdä heti kuntoutusjakson päättyessä, ennen asiakkaiden kotiutumista. Tämä tosin vaatisi pitkäkestoisempaa tutkimusprosessia, sillä ennakkoon ei voida tietää kuinka paljon asiakasperheitä on ja miten pitkään he kuntoutusjaksolla ovat.

Olemme kuitenkin työmme tulokseen tyytyväisiä, sillä saimme tehtyä yhden haastattelun, joka kulkee kirjallisuuskatsauksen tukena. Koemme haastattelun olevan työn lopputuloksen kannalta arvokas antamalla siihen yksilöllisen, inhimillisen kosketuksen. Työn edetessä tietämyksemme ja ymmärryksemme perhekuntoutuksesta ja siihen liittyvistä asioista kasvoi. Saimme myös itsellemme uusia näkökulmia erityisesti kuntoutusjaksolla olleiden vanhempien perspektiivistä.

Voimme todeta lähes vuoden kestäneen opinnäytetyöprosessin olleen meille opettavainen myös työskentelyn kannalta. Työn tekeminen yhdessä useamman henkilön kanssa on vahvistanut organisointitaitojamme ja opettanut meitä työstämään tekstiä *»samalla muotilla»*, mutta silti jokaisen oman jäljen näkyessä jollain tasolla työssä. Omaamme erilaiset taustat ja osaamisvahvuudet, joita pyrimme hyödyntämään. Kiinnostus alaa kohtaan antoi työhömmme paloa ja koemme sen myös näkyvän lopputuloksessa.

Lähteet

Alatalo E. 2014. +Tulee sellainen olo, että hallitsee itse omaa elämäänsä+ Varhaisen tuen perhetyön prosessiarviointi asiakaspalautteesta. Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveystuen edistämisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/84062/Tulee%20sellainen%20olo%20etta%20hallitsee%20itse%20omaa%20elamaansa.pdf?sequence=1>. Luettu 17.12.2019.

Alatalo M., Lappi K. & Petrelius P. 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaisia, yhteistä perhetyötä. Työpöytä 21/2017. Terveystuen ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print . Suomen Yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1. Luettu 03.05.2019.

Eksote 2014. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Hyvä ja turvallinen arki lapselle. Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015-2018. Lastensuojelulain 12 § mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. <http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/lapsiperheet-ja-nuoret/Documents/HYV%c3%84%20JA%20TURVALLINEN%20ARKI%20LAPSELLE.pdf>. Luettu 06.11.2019.

Eksote 2019a. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Perhemetro, Virtuaalinen perhekeskus. <http://www.eksote.fi/eksote/lape-muutosohjelma/perhekeskustoimintamalli/Documents/Perhemetro%20esittely%20Eksote%202018-12-04.pdf>. Luettu 27.1.2020.

Eksote 2019b. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019-2022. <https://mfiles.eksote.fi/kokoukset/eksote/1/226/2142/view/65623>. Luettu 22.1.2020.

Eksote 2019c. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Neuvolan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintaohje 2016-2020. <http://www.eksote.fi/terveyspalvelut/koululaisten-terveyspalvelut/Documents/Eksote%20Neuvolan%20koulu-%20ja%20opiskeluterveydenhuollon%20toimintaohjelma%202016-2020.pdf>. Luettu 29.01.2020.

Eksote 2019d. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Sosiaalipalvelut. Lastensuojelu. Lastensuojelunlaitokset. <http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lastensuojelun-laitokset/Sivut/default.aspx>. Luettu 2.5.2019.

Eksote 2019e. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Tutkimus ja kehittäminen. Eettinen työryhmä. <http://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/eettinen-tyoryhma/Sivut/default.aspx>. Luettu 10.4.2019.

Eronen, A., Londén, P. & Peltosalmi, J. 2019. Sosiaalibarometri 2019. Helsinki: SOSTE Suomen Sosiaali- ja terveys ry.

Forrester D., Holland S., Williams A. & Copello A. 2014. Helping families where parents misuse drugs or alcohol? A mixed methods comparative evaluation of

an intensive family preservation service. *Child & Family Social Work*. 2014, 65. 74. DOI: 10.1111/cfs.12111. Luettu 17.12.2019.

Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Wallin, M. & Pelkonen, M. 2012. Laaja terveystarkastus. Ohjeistus äitiysneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Opas 22. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print . Tampereen yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90831/URN_ISBN_978-952-245-708-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 05.11.2019.

Hietämäki, J. 2016. Työmenetelmien kehittämisen tietopohjan rakentaminen ja arviointitutkimus lastensuojelussa. Teoksessa Petrelius, P., Tulensalo H., Jaakola A. & Hietämäki J. (toim.) Lapsen elämätilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Työpäperi 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 28. 40.

Honkaranta, K. & Kauppinen, L. 2012. Vanhempainryhmästä voimaa. Vertaisryhmän kehittäminen lastensuojelun avohuollon perhetyöhön. Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59762/Honkaranta%20Katja%20ja%20Kauppinen%20Lotta.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 26.12.2019.

Hytinmäki-Kallio, H. 2017. Perhekuntoutuksen kehittäminen SOS-lapsikylässä. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140317/Hytinmaki-Kallio_Heli.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 17.12.2019.

Hämäläinen K., Pirskanen H. & Rautia S. 2014. Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa . Eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. *Janus* 22(1), 53. 68.

Ihalainen J. & Kettunen T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini - sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ingberg, O. 2017. Perhekuntoutuksen asiakaspalautelomakkeen kehittäminen asiakaslähtöisen palvelun laatumittariksi. Asiakas palvelun laadun arvioijana. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden johtamisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126435/Ingberg_Outi.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 04.04.2019.

Junes, J. 2013. Perhekuntoutus päiväryhmätoimintana Riihimäellä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59877/Junes_Johanna.pdf?sequence=1. Luettu 17.12.2019.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kirjallisuuskatsaukset. <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>. Luettu 17.12.2019.

Kainulainen, S-L. 2013. Yhdessä oivaltaen. Puhtilan perhekuntoutus. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63966/Kainulainen_Sirkka-Liisa.pdf?sequence=1. Luettu 17.12.2019.

Kananen J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kettunen, V. 2018. Perhekuntoutuksen kriittiset tekijät ja kehittämiskohteet asiakkaiden näkökulmasta. Asiakaspalautteen hyödyntäminen kehittämiskohteiden tunnistamisessa ja sosiaalialan organisaatioiden oppimisessa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Pro gradu -tutkielma. <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/103606/1527756072.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 04.04.2019.

Korhonen, S. 2018. Monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen. Savonia ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma. Sosionomi YAMK. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157092/Korhonen_Satu.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 17.12.2019

Koskivirta, J. 2014. Oulun kaupungin ympärivuorokautisen perhekuntoutuksen toimintamallin arviointi ja toiminnan kehittämisehdotukset vanhempien näkökulmasta. Oulun ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141251/Koskivirta_Jaana.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 12.12.2019

Kuisma, M. & Pekkala, T. 2019. "Se lähtökohta on tietysti ne lapset, jotka tulee" Lastenkoti Kotirauhan perhekuntoutuspalvelumalli. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma. Sosionomi YAMK. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262651/ONTKuismaPekkala5.11.2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 12.12.2019.

Kupari, M. 2018. Mikä motivoi perhettä laitosperekuntoutustyöskentelyyn. Laurea ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulu opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/147832/Kupari_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 12.12.2019.

Laitinen, M. 2017. Ruusun viisi ensimmäistä vuotta. Ruusun perhekuntoutuksen osallistuneiden perheiden kokemuksia kuntoutusjaksosta ja sen vaikutuksista. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123273/Laitinen_Minna_YAMK.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 11.04.2019.

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusraportti. Tampere: Juvenes

Print . Suomen Yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 03.11.2019.

Lastenneuvola. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/lastenneuvola. Luettu 05.11.2019.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laurikainen, E. 2014. Perhekuntoutuksen hyödyt asiakkaille ja kuntoutuksen jälkeä tapahtuvan työskentelyn arviointia. Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83853/Laurikainen_Elisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.12.2019

Lehtimäki, L. 2019. Perhekuntoutusosaston vastaava ohjaaja. Eksoten perhetukikeskus. Lappeenranta. Haastattelu 31.5.2019.

Linnakangas, R., Seppälä, U., Suikkanen, A. & Lehtoranta, P. 2013. Monitoimisuus lapsen perhekuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 299. 324.

Linnakangas L. & Lehtoranta P. 2011. Psykkisesti oireilevien lasten ja nuorten perhekuntoutus. Teoksessa Järvikoski A., Lindh J. & Suikkanen A. (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Tampere: Juvenes Print, 207. 219.

Lumme, M. 2019. Asiakasosallisuuden kehittäminen Perhekuntoutuskeskus Lausteella . Rohkeus kuulla ja osallistaa asiakkaita. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/169709/Lumme_Minja.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 14.12.2019.

Markkanen, L. 2017. Kaiken on lähdeittävä lapsesta . Lapsen etu lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122345/Markkanen_Laura.pdf?sequence=1. Luettu 17.12.2019.

Mattila, J. 2017. +Ensimmäistä kertaa näiden vuosien aikana mulle tuli sellainen olo, täällä on ihmisiä, jotka näkee tämän+. Perhekuntoutus vanhempien kokemana. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkinto-ohjelma. Pro gradu -tutkielma. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/102281/GRADU-1509964583.pdf?sequence=1>. Luettu 3.5.2019.

Merikratos. Perhekuntoutuskeskus Luotsi. <https://www.merikratos.fi/perhepalvelut/intensiivinen-perhekuntoutus>. Luettu 21.12.2019.

Miller, H. & Maritta T. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Törrönen, M & Pärnä K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 68. 86.

Neuvolat 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/neuvolat>. Luettu 05.11.2019.

Niemelä, A. 2016. Moniammatillinen työryhmä perhekuntoutusosaamista kehittämässä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelman. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114209/Niemela_Anne.pdf?sequence=1. Luettu 12.12.2019.

Niemi H. 2011. Kahdeksan vuotta kriisiperhetyötä. Homebuilders® -malli Suomessa vuosina 2002-2009. Työpapereita 1/2011. Ensi- ja turvakotien liitto ry. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/tyopaperit/kahdeksan_vuotta_kriisiperhetyota/. Luettu 21.12.2019.

Oinonen, E & Salin M. 2016. Toivoa tulevaisuuteen. Lapsi- ja perhepalvelukeskus Ruusun laatulupauksen teemojen merkityksen kartoittaminen ja perhearviointimenetelmän tuotteistaminen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107032/Oinonen_ElinaSalin_Mari.pdf?sequence=1. Luettu 17.12.2019.

Paju, K. 2016. Laadukasta perhekuntoutusta? Perhekuntoutuksen laatu vanhempien kokemana. Turun yliopisto. Sosiaalitieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Pakkala, T. & Sokkanen, K. 2015. Kontrollia ja mahdollisuuksia: työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden näkemyksiä perhekuntoutusyksikön toiminnasta. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97327/pakkala_sokkanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 18.12.2019.

Perhekuntoutuskeskus Lauste. Perheiden arviointi ja kuntoutus. <https://lauste.fi/palvelumme/perheiden-arviointi-ja-kuntoutus/>. Luettu 18.12.2019.

Perälä, M-L., Halme, N. & Kanste, O. 2014. Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print . Suomen Yliopistopaino Oy, 228. 239. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 03.11.2019.

Pulkkinen, A. 2019. Osallistava kirjaaminen perhekuntoutuksen menetelmäksi. Savonia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/169901/Opinn%c3%a4ytety%c3%b6.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 16.12.2019.

Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Teoksessa Törönen, M. ja Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 41-50.

Rantamäki T-T. & Mäki-Fossi S. 2019. Monitoimijainen perhekuntoutus. Käsi- kirja perhekuntoutuksen jäsentämiseen. <http://uusiep.fi/wp-content/uploads/2019/05/perhekuntoutuksen-kasikirja.pdf>. Luettu 21.12.2019.

Rautio, M. 2016. Perhekuntoutukseen valikoituminen lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114700/Rautio_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.12.2019.

Sainio S. 2019. Lasten kiireelliset sijoitukset vähenivät. Verkkoartikkeli. <https://www.aamulehti.fi/a/e2ed255c-bd63-4450-848b-35e712615ee6>. Luettu 31.12.2019.

Simola, Tiina 2018. Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi. Vaikuttavan perhekuntoutuksen tulokset, edellytykset ja mekanismi. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20181402/urn_nbn_fi_uef-20181402.pdf. Luettu 22.12.2019.

Sipiläinen H-M. & Tähtinen S. 2018. Kohti asiakaslähtöisempää lastensuojelutyötä - Intervallikuntoutusmalleja sosiaali- ja terveystalveissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystalvealan koulutusohjelma. Sosionomi YAMK. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157034/VAL-MIS%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.12.2019.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Tenhola, L. 2012. Mielenterveyttä tukevan ryhmämallin kehittäminen perhekuntoutuksen vanhemmille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53069/Tenhola_Lenita.pdf?sequence=1. Luettu 12.12.2019.

Terveystalvehuoltolaki 1326/2010.

THL 2019a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi- ja terveystalveerot. Lapset ja perheet. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveystalveerot/eriarvoisuus/elamankulku/lapset-ja-perheet>. Luettu 2.5.2019.

THL 2019b. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lapsi- ja perhepalveluiden muutostalveohjelma (LAPE). <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutostalveohjelma-lape->. Luettu 04.05.2019.

THL 2019c. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Perhekuntoutus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>. Luettu 3.5.2019.

THL 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun tilastoa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa>. Luettu 12.02.2020.

The Institute for Family Development. 2019. Homebuilders -IFPS. http://www.institutefamily.org/programs_IFPS.asp. Luettu 19.12.2019.

Toivonen, R. 2019. Lapsi mukaan päätöksentekoon . Helsingin kaupungin perhekuntoutuksen käytäntöjen kehittäminen. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/161429/Oppari%20Valmis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 11.12.2019.

Torío S., Peña J.V., Inda M., Fernández C.M. & Rodríguez C. 2015. Evaluation of the Building Everyday Life positive parenting programme. *Journal of Children's Services* 2(10), 173. 184. DOI: 10.1108/JCS-07-2014-0035. Luettu 20.12.2019.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

Varis L. 2014. Nuorten päihdekatkaisua ja -kuntoutusta lisätään Etelä-Karjalassa. Verkkoartikkeli. <https://yle.fi/uutiset/3-7644284>. Luettu 28.12.2019.

Virtanen J. 2018. Perhekuntoutuksen vaikutukset ja vaikuttavat tekijät asiakkaiden ja työntekijöiden kertomana. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Johanna_Virtanen__opinnaytetyo.pdf. Luettu 04.05.2019.

Vuori M., Tuulio-Henriksson A., Sandelin I., Nissinen, H & Autti-Rämö I. 2016. Kelan monimuotoiseen perhekuntoutukseen ohjautuminen ja perheenjäsenten kuntoutustoiveet. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 2. Helsinki: Kela

Vuori M., Tuulio-Henriksson A. & Autti-Rämö, I. 2018. Kelan kehittämän monimuotoisen perhekuntoutuksen tuloksellisuus, soveltuvuus ja hyväksyttävyyys. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 11. Helsinki: Kela.

Väänänen, R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Kuopion yliopistollinen sairaala, lastenpsykiatrian klinikka. Väitöskirja. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1271-8/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf. Luettu 29.12.2019.

What Works for Children's Social Care 2018. Intensive Family Preservation Services. <https://whatworks-csc.org.uk/evidence/evidence-store/intervention/intensive-family-preservation-services/>. Luettu 20.12.2019.

Äitiys- ja lastenneuvola 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola. Luettu 05.11.2019.

Sosiaali- ja terveysala

Saatekirje 17.06.2019

Hei,

haluaisimme kartoittaa asiakaskokemustanne. Olemme kolme sosionomi (AMK) - opiskelijaa Saimaan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä koskien Etelä-karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Eksoten perhekuntoutusta ja tarkoituksena on selvittää asiakkaiden kokemuksia perhekuntoutusjaksolta. Opinnäytetyömme tutkimuksen tavoitteena on kehittää perhekuntoutuksen palvelua ja sen laatua, minkä vuoksi asiakaskokemusten saaminen on tärkeää. Työn tilaaja on Eksote.

Opinnäytetyötä varten haastattelemme Eksoten perhekuntoutusjaksolla olleita asiakkaita, haastattelut pyritään toteuttamaan kesällä 2019. Haastattelut toteutetaan luottamuksellisesti eikä haastateltavien nimiä tai muita henkilötietoja tuoda lopullisessa työssä julki. Haastateltavien nimet tarvitaan ainoastaan suostumuslomakkeeseen (mukana). Eksote ei luovuta opiskelijoille asiakkaiden yhteystietoja. Tutkimuksella on Eksoten tutkimuslupa ja eettisen työryhmän puoltava lausunto.

Haastateltavat voivat tutustua haastattelukysymyksiin etukäteen (mukana) ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistujilla on myös mahdollisuus keskeyttää haastattelu milloin vain. Saatu tieto käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan (kirjoitetaan kirjalliseen muotoon), opinnäytetyön valmistuttua tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti.

Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua vuoden 2019 aikana. Haastatteluun osallistuminen olisi tärkeää, jotta saamme tarvittavaa aineistoa tutkimustyötämme varten. Tavoitteena on myös kehittää perhekuntoutuksen toimintaa ja sisältöä haastatelluista saatujen kokemusten perusteella.

Haastattelun arvioitu kesto on 1-2 tuntia. Haastattelu toteutetaan haluamassanne paikassa, esimerkiksi Eksoten perhetukikeskuksella tai jossakin muussa tilassa.

Jos teillä on jotakin kysyttävää koskien haastattelua tai tutkimustamme, vastaamme mielellämme. Kiitämme teitä jo tässä vaiheessa.

Ystävällisin terveisin,

Mirva Pesonen, Liisa Jaakkonen ja Anna Tohmo

Lisätietoja:

mirva.pesonen@student.saimia.fi

liisa.jaakkonen@student.saimia.fi

anna.tohmo@student.saimia.fi

Sosiaali- ja terveysala

Suostumus haastatteluun

Perhekuntoutuksen asiakaskokemukset

Sosionomiopiskelijat Liisa Jaakkonen, Mirva Pesonen ja Anna Tohmo

Olen saanut riittävästi tietoa kyseisestä opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Olen tietoinen siitä, että haastattelu nauhoitetaan ja aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen. Aineisto tuhoetaan aineiston analysoinnin jälkeen. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää osallistumiseni missä tahansa vaiheessa haastattelua.

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan tähän opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen.

Lisäksi annan suostumukseni tietojeni keräämiseen opinnäytetyön laadinnassa syntyvään tutkimusrekisteriin.

Aika ja paikka

Asiakas

Alaikäisen huoltajan allekirjoitus

Opiskelijat

Asiakkaiden kokemuksia Eksoten perhekuntoutuksen palvelusta 2018-2019.

Haastattelun runko:

1. Teidän ja perheenne kokemukset Eksoten perhekuntoutuksesta?
2. Perhekuntoutukselta saatu tuki ja saavutetut tulokset?
3. Perhekuntoutuksen kehittämiskohteet?